

De Bocca

Van ontginningshoeve (1781) tot nieuwe
infoplek voor Vloethemveld (2026)

Voorwoord

In 'de Bocca' kruisen vele verhalen elkaar. De auteurs nemen je, elk vanuit hun eigen achtergrond, mee doorheen de lange en bij momenten complexe geschiedenis van de plek.

Géry E. Cappon start zijn verhaal in de 18de eeuw, toen Vloethemveld eigendom was van het Brugse Sint-Janshospitaal en van de naam 'Bocca' nog geen sprake was. 'Aerbeydershuys' of 'hoeve Vloethem' werd de woning genoemd die het Sint-Janshospitaal in de loop van 1781-1782 bouwde voor de werkopzichter die ervoor moest zorgen dat de velden en vijvers omgevormd werden naar landbouwgrond en bossen. In de Franse tijd kwam de exploitatie van Vloethemveld als landbouwgebied op de helling te staan. De Franse bezetter besliste om de uitbating van de hoeve en bijbehorende gronden in eigen beheer stop te zetten en stelde niet veel later een pachter aan. Vanaf dan volgden tot 1924 verschillende pachters elkaar ononderbroken op.

In dat jaar werd het Ministerie van Landsverdediging de nieuwe eigenaar van het gebied. Toch start het militaire verhaal, geschreven door Ludo Meulebrouck, al in 1921. In dat jaar werd het gebied onteigend voor de inrichting van een munitiedepot en moest de laatste pachter van de hoeve Vloethem noodgedwongen vertrekken. Het is de militair Saturnin Bocca die in oktober 1923 zijn intrek nam in de hoeve om de bouw van het munitiedepot te leiden. Hoewel hij en zijn echtgenote Aloysia Sierens slechts vier jaar in Zedelgem vertoefden, blijft zijn naam tot op vandaag verbonden met de plek. De 'Bocca' diende daarna als materiaalopslag, maar in het lokaal en militair collectief geheugen staat de hoeve vooral bekend als kadmess, met heerlijke maaltijden en bijbehorend drinkgelag. In 1994, bij de sluiting van het munitiedepot, eindigde dit verhaal en werd de Bocca enkel nog gebruikt voor oefeningen door de school voor onderofficieren.

In de jaren 90 startte ook het natuurbeheer in Vloethemveld, eerst voorzichtig, maar wanneer het Agentschap voor Natuur en Bos eigenaar werd van het gebied, volgden de initiatieven elkaar op. Regine Vanallemeersch, Eva Vanhuyse en Hannah Van Nieuwenhuyse sluiten de brochure af met de laatste ontwikkelingen: de Bocca werd omgevormd tot een nieuwe infoplek voor Vloethemveld die toegang geeft tot het stiltegebied: het blijft een ontmoetingsplek, waar nu ook natuur en erfgoed prachtig samenkomen.

We bedanken de auteurs en iedereen die aan de brochure meewerkte, voor dit initiatief. En aan de lezer: veel leesgenot en geniet van al wat Vloethemveld te bieden heeft.

Annick Vermeulen en Frank Casteleyn, burgemeesters van Zedelgem en Jabbeke. Stijn Timmerman en Claudia Coudeville, schepenen van Vloethemveld voor Zedelgem en Jabbeke.

Charlotte Vermeulen en Piet Berton, schepenen van Erfgoed voor Zedelgem en Jabbeke.

Van hoeve Vloethem tot ferme Bocca

1769-1922

Géry E. CAPPON

Nobis placeant ante omnia silvae

-boven alles behage ons het bos-
(Vergilius, Bucolics. 2, 63)

De 18de eeuw werd gekenmerkt door een bevolkingsexplosie die de trigger was voor de agrarische revolutie, waarbij het land- en bosbouwareaal stevig werd uitgebreid om die omvangrijkere bevolking van voldoende voedsel, warmte en woningen te kunnen voorzien. Dat had ook zijn impact op Vloethemveld, eigendom van het Brugse Sint-Janshospitaal. De Aartrijkse landmeter David Timotheus Huysseune kreeg de opdracht om het gebied in kaart te brengen en voorstellen te formuleren om de velden en vijvers om te vormen tot landerijen en bossen. In 1769 kon hij zijn plannen aan de ontvanger van het hospitaal overleggen, waardoor in de eerste fase kon aangevangen worden met de drooglegging van de vijvers, het aanleggen van dreven en delven van grachten voor de afwatering.

Fragment uit kaart getekend door landmeter Pierre Jean-Baptiste Mangin uit 1815 met in het rood de hoeve Vloethem (SA Brugge. OCMW, CBG - INV 3235 - foto: Géry E. Cappon, 2022)

Om de historiek van de landbouwactiviteiten in het centrale deel van Vloethemveld te beschrijven, kunnen we niet om de *ferme Bocca* heen, die in de beginperiode soms ook *de hoeve Vloethem* werd genoemd. We beginnen met de laatste decennia van het Ancien Régime, dan de jaren van de grote ommekeer onder het Franse bewind en ten slotte een vrij rustige, lange 19de eeuw die eindigt met de verkoop van Vloethemveld aan het Ministerie van Landsverdediging.

Handen aan de ploeg of een voorzichtige start?

Vanaf 1772 hertekenden de voogden van het Sint-Janshospitaal op basis van de kaart van David T. Huyseune Vloethemveld: de hoeve Noordwege werd van 188 tot bijna 115 gemet gereduceerd, deze van Marijn Jonckheere in Snellegem van ruim 116 tot 100 gemet.¹ Mede hierdoor kwam 192 gemet heide, bos en vijvers onder het beheer van het hospitaal, waarvan het heidegedeelte tot maart 1774 werd verpacht aan 3 lb 16 sch 8 gr tot *belegghen met coyeebeesten*, die door het grazen bijdroegen aan de voorbereidende werken van de landschapsinversie. Een 8-tal vijvers werden vanaf kerst 1770 voor een periode van 12 jaar aan Franchois Vyncke verpacht à 8 lb gr per jaar. Na deze periode werden ze door het Sint-Janshospitaal *drooge getrokken om te lande gebracht, gecultiveert en soo veele doenelyk beplant* te worden. De percelen hakhout kwamen het hospitaal toe en David T. Huyseune berekende de prijs, de vergoeding verschuldigd aan de vorige pachter voor de verbetering van de grond, op 200 lb gr. Op de verkoopdag van 19 december 1775 bracht de taille bijna 64 lb gr op, vergelijkbaar met de jaarlijkse pacht van de hofsteden in Snellegem en Zedelgem.

In diezelfde periode werden twee keer zes gemet heide verpacht aan Joseph Hendryckx en Pieter Warnier. In het eerste geval bedroeg de pachtperiode dertig jaar. De pachter moest wel het *veldt te lande bringhen* en het hospitaal kreeg na de pachttermijn het recht op de voorkoop van het huisje dat Hendryckx daar gebouwd had, weliswaar in *ligghende waerde* (de geschatte waarde van het goed wanneer een pachtcontract eindigt). Zijn pacht bedroeg 1 gulden per gemet en per jaar, omgerekend 1 lb gr per jaar. Zijn stulpje lag in Aartrijke, maar de exacte ligging kon niet worden achterhaald. Er is zelfs geen enkele aanwijzing dat Hendryckx zijn pachttermijn zou hebben volgemaakt. Pieter Warnier daarentegen woonde in een huisje dat door het hospitaal *daer is gestelt*. Pieter was vrijgesteld van pacht, maar moest het veldt tot goetd *cultivabel landt* brengen. Een derde persoon, met name Pieter Strubbe, had sinds 1758 zestien gemet heide in cijns-pacht voor 3 lb gr per jaar. Naar gewoonte moest de pachter ook hier het *veldt bringen tot culture ende*

---

¹ Hierna wordt een fractie van de landbouwgeschiedenis in Vloethemveld tussen de late 18de en de vroege 20ste eeuw beschreven. In de geraadpleegde bronnen worden oude munt- en oppervlakte-eenheden gebruikt. Deze worden in bijlage 1 toegelicht.

het selve bedelven ende bevryden. Zijn pacht werd niet verlengd omdat het Sint-Janshospitaal hoe langer hoe meer alles in eigen beheer wilde uitbaten.

Om de plannen uit 1769 van landmeter D. T. Huysseune te realiseren, werden werklieden ingezet. Jammer genoeg werd de uitbetaalde loonmassa in een verzamelaarsstaat opgegeven. We weten dus niet exact hoeveel werkdagen door hoeveel werklieden arbeid verricht werd aangezien niet alleen sprake is van Vloethemveld, maar - al zij het in mindere mate - ook van werkzaamheden in Sint-Michiels, Oostkamp en vooral de regio Maldegem-Eeklo. Toch een idee meegeven: in de periode 1777-1787 werd jaarlijks aan de uitgavenszijde 350 à 500 lb gr ingeschreven voor het delven van grachten, planten van nieuwe bossen, aanleggen van nieuwe dreven en herstellen van straten en dreven.

Het Sint-Janshospitaal was van oordeel om ter plaatse en permanent over een werkopzichter te beschikken. Hiervoor was een nieuwe woning vereist, die in de loop van 1781-'82 werd gebouwd en op 1 mei 1782 door de hospitaalwerkmans Pieter Callant betrokken werd, die een loon van 48 lb gr ontving. De hoeve *Vloethem*, ook het *aerbeydershuys* genoemd, moest ook bijdragen tot de *bevoordering* *ende beter directie van den lantsbauwe aldaer*. Om resultaat te boeken vergden de beginjaren flinke investeringen in arbeid, paarden (ook arbeid) en meststoffen. In 1777 betaalde het Sint-Janshospitaal 28 lb 11 sch gr aan Bruggeling Pieter Samyn voor 1054 vaten as uit zijn blekerij. In 1782 leverde Albert Vergauwe 4100 *manden swarten asschen voor de zaeyerie* (à 13 sch gr per 100 manden) en linnenbleker Pieter Samyn *asschen ende peerdemest*: samen goed voor 60 lb gr. Toch waren tijd, doorzetting, eensgezindheid en geduld vereist om de doelstelling te bereiken.

Lupine (lupinus) werd ook als meststof gebruikt. Dit is een vlinderbloemige plant die goed gedijt in zure grond en 1 à 2 meter hoog wordt. Vlinderbloemigen hebben de specifieke eigenschap om met behulp van de in symbiose levende wortelknobbelbacteriën stikstof uit de lucht te binden. Hierdoor kunnen lupinen als grondverbeteraar worden ingezet. Hetzelfde geldt ook voor klaver, die ook een vlinderbloemige plant is. Beide planten werden in Vloethemveld ingezaaid. De voorkeur ging naar de niet giftige klaver, wat een alternatieve voedselbron voor de hoevedieren was. (Foto Olavfin, Publiek Domein)

Ook stellen we vast dat Cornelis Allemeersch en Sebastiaan Jonckheere, pachters van de Sint-Janshofsteden in Zedelgem en Snellegem, ingezet werden om met hun paarden arbeid te verrichten op de heidevelden, mastzaad te zaaien, meststoffen te halen en als hulp bij bosaanleg. Op die manier hadden ze een bijkomend inkomen, dat de vermindering van de oppervlakte van hun pachthoeve (deels) compenseerde.

Volledigheidshalve moeten we vanuit agrarisch oogpunt nog twee personen aan het rijtje toevoegen, met name: Joannes Waermoes (ca.1733-1810) en Joannes Deketelaere (1723-1806). Beiden waren pachters van *rauw veldt* voor een periode van 29 jaar en hadden de opdracht om de heide te *lande te brengen*. De pacht bedroeg 4 sch gr per gemet gedurende de eerste 12 jaar; de resterende 17 jaar à 6 sch gr per gemet. Waermoes pachtte met ingang van baafmis (1 oktober) 1781 bijna 12 gemet heide, gelegen op de zuidwestkant van Vloethemveld te Aartrijke. De pacht van 10 gemet ging voor Deketelaere twee jaar later in en lag in de zuid-oosthoek nabij de herberg De (Witte) Doorn aan de Diksmuidse Heirweg.

Naast de twee eeuwenoude hoeven in Snellegem (Jonckheere) en Zedelgem (Allemeersch) kwam tijdens het laatste kwart van de 18de eeuw extra activiteit in Vloethemveld. De voogden van het hospitaal tekenden een tweesporenbeleid uit: enerzijds werken in eigen beheer en anderzijds via verpachtingen. Tot deze laatste groep behoorden de hiervoor vermelde Pieter Warnier, Joseph Hendryckx en de cijnspachters Pieter Strubbe, Pieter Waermoes en Jan Deketelaere: zij betaalden pacht, maar moesten, conform hun pachtbrief, het land cultiveren. De belangrijkste component was het eigen beheer. In 1781 kwam het hoevetje Vloethem, alias het arbeidershuis, erbij met aanvankelijk Pieter Callant als kastelein (iemand die ten voordele van de eigenaar een hofstede beboert), aangevuld met losse werklieden. Deze tweeledige aanpak toont aan dat de voogden van het hospitaal voor voorzichtigheid opteerden en financiële risico's wilden vermijden.

De eerste landbouwresultaten

*De boerkens smelten van vreugd en plezier
Als d'oogst is binnen gereden
Ze gaan met hunne boerinnen te bier
En zij maken goede sier*

Konden de landbouwopbrengsten van de hoeve Vloethem aanleiding geven tot een even uitbundige feestelijke sfeer als in het volksliedje? In elk geval vinden we uit nieuw onderzoek al verkoopdagen in Vloethemveld vanaf 1780. In dat jaar kon de ontvanger van het hospitaal een netto-opbrengst van 160 lb gr in zijn boeken bijschrijven, waarvan 45 procent uit de roggeteelt afkomstig was. In 1781 liep het resultaat op tot bijna 224 lb gr: 127 lb gr rogge (70 procent), 58 lb gr niet nader gespecificeerde vruchten en 42 lb gr turf. Jammer, de bebouwde oppervlakte

kennen we niet, waardoor we het raden hebben naar de opbrengst per gemet en de impact van de meststoffen. Toch kunnen we stellen dat de opbrengsten toegejuicht werden, want in 1785 werd aan Pieter Callant een paard ter beschikking gesteld om de landbouw nog verder te intensifiëren. Het groeiend succes op de lokale verkoopdagen bleef niet uit; meer nog: ook op de marktdagen in Brugge werden landbouwproducten uit Vloethemveld aangeboden. Dat blijkt uit de terugbetaling van voorschotten aan Joannes Sevenant, paardenknecht en vaste voerman van Joannes Vanhessche, de kastelein-opvolger van Pieter Callant. Het waren betalingen van *pondtgelt*, *calsydegeldt* en *wagensmeir*. Het *calsydegeldt* was de tol voor het gebruik van de steenwegen, hier de Torhoutsesteenweg om met een gespan van en naar de markt in Brugge te rijden, waar aardappelen, boekweit, rogge, haver, stro en berkenplantjes aan de man werden gebracht. Uiteraard werd ook de Diksmuidse Heirweg gebruikt om via de Smedenpoort de markt te bereiken.

Onder Frans Bewind

Met de annexatie van onze gewesten bij Frankrijk werden onze overheidsinstellingen afgeschaft en vervangen door nieuwe structuren, die nog altijd de basis vormen van onze huidige samenleving. Ook die instellingen die zich specifiek bezighielden met zorgverlening en armoedebestrijding werden grondig hervormd. Met toepassing van de wet van 16 Vendémiaire an 5 (7 oktober 1796) werden alle instellingen onder één koepel ondergebracht: de Burgerlijke Godshuizen of *d'Hospicen* in de

Zicht op het Oud Sint-Janshospitaal (© Victor Daveluy | FOB07534 | Erfgoedbrugge.be | CC BY 4.0)

volksmond. Voor Brugge waren dat o.a. het Sint-Janshospitaal, Sint-Juliaan, de Potterie, de Magdalenen en de vele kleinere godshuizen. De installatievergadering vond plaats op 5 Thermidor 5 (23 augustus 1797) in het Sint-Janshospitaal, waarbij Englebert de Schietere de Caprycke tot voorzitter werd benoemd van een vijfköppige Commissie.

Al heel vlug kwam het nieuwe bestuur tot de vaststelling dat het gebrek aan voldoende financiële middelen de grootste bekommernis was. Om die reden werd in de bestuursvergadering van 17 Germinal 6 (6 april 1798) voorgesteld om al het beschikbare hakhout, brandhout, taille... onmiddellijk te verkopen, wat bij Bernard De Beir, commissielid van de Burgerlijke Godshuizen en monnik in de Sint-Andriesabdij, in slechte aarde viel: hij stelde dat hiervoor het seizoen inmiddels te ver gevorderd was en dat het gekozen moment bijgevolg financieel-economisch nadelig was. De beste maanden voor verkoop situeerden zich meer bepaald van december tot februari. Niettegenstaande zijn vurig pleidooi werd de houtverkoop toch goedgekeurd. Voor Egem, Oedelem, Donk en Eeklo kwamen tot 190 loten bomen en in Vloethemveld 7 tot 8 gemeten (3 à 3,5 ha) taille in aanmerking; uitsluitend afkomstig uit de eigendommen van het voormalige Sint-Janshospitaal. Stokhouder Jacques Verhulst, die de verkoop leidde, kon zes verkooprapporten over Vloethemveld overleggen, die netto 800 frank opleverden.

Een nieuwe kastelein

In de zitting van 18 Ventôse 8 (9 maart 1800) werd Francois Decloedt als nieuwe kastelein op de hofstede in Vloethemveld aangenomen. Er werd een jaarwedde van 30 lb gr toegekend. Volgens zijn contract genoot hij extralegale voordelen *avant la lettre*, zodat hij over voldoende inkomsten kon beschikken. Zo mocht hij *twee koybeesten melcken en een calf opvoeden*. Deze dieren diende hij zelf te kopen, maar *sullen genouereert* [gevoed] *worden ten coste van het hospital*. Ook mocht hij twaalf kippen houden en jaarlijks een *swyn vetten* ten laste van de Burgerlijke Godshuizen. Hij kreeg ook 1500 m² land om vlas te telen. De nodige meststof moest hij zelf bekostigen. Als de nieuwe kastelein een knecht in dienst nam, kreeg hij van de Commissie jaarlijks 18 lb gr voor tafelkosten. Twee maanden later besteedde de Commissie 391,82 frank voor de aankoop van een merrie en een kippenhok.

Een onverwachte wending

Op 19 Nivôse 9 (9 januari 1801) werden Jan Aneca, boswachter in Vloethemveld, en kastelein Francois Decloedt ontboden op de commissievergadering van de Burgerlijke Godshuizen in Brugge. De boswachter antwoordde positief op de vraag van de voorzitter of er in Vloethemveld 25000 eikenplantjes beschikbaar gesteld konden worden voor aanplantingen in Donk-Maldegem. Aan Francois Decloedt

vroeg de voorzitter hoeveel gemet al gecultiveerd waren, waarop hij antwoordde: 70 gemet waren bebouwd, 30 gemet moest nog worden ingezaaid.

Onmiddellijk hierop deelde de voorzitter mee dat de exploitatie van de hoeve en de bijbehorende heidegronden na de oogst zou worden stopgezet, waardoor de kersverse kastelein minder dan een jaar na zijn aanstelling andere oorden moest opzoeken. Gebrek aan visie is nog zacht uitgedrukt en ook met welke mentaliteit een medewerker botweg bedankt werd voor bewezen diensten! De klok werd teruggedraaid; de expansie van het landbouwareaal kwam op de helling te staan. En nu? Opnieuw was het commissielid Bernard De Beir die deze redenering niet volgde: hij deed het gehele landbouwdossier Vloethemveld uit de doeken en stelde zijn rapport vanuit financieel-economisch oogpunt op. Op 10 prairial 9 (30 mei 1801) werd een buitengewone vergadering ingelast om de nota De Beir *touchant la culture de la bruyère de Vloethem* te behandelen. Ook zijn collega Van Wambeke liet zich niet onbetuigd in deze materie en legde na studie van de nota De Beir zijn bevindingen neer.

De Beir: *Mémoire relatif à la culture des bruyères de Vloethem* (zie bijlage 2)

Het stopzetten van de boerderij betekende - althans volgens De Beir - een flinke aderlating voor het Sint-Janshospitaal, dat hierdoor jaarlijks minstens 600 lb gr zou mislopen. De Beir sprak uit ervaring: gedurende drie opeenvolgende jaren stond hij aan het roer van de landbouw in Vloethemveld: 60 gemet bracht jaarlijks 10 lb gr per gemet op. De opbrengst van groenten was voor de keuken van het Sint-Janshospitaal bestemd. Rogge, haver, boekweit, aardappelen vonden hun weg naar de markt in Brugge, paardenwortelen en klaver waren nuttig op de hoeve. Meer nog: vanuit Vloethemveld naar het hospitaal transporteerden jaarlijks 250 wagens brandhout, boonpersen (takken met een lengte van 2 tot 3 m, waarlangs klimbonen worden geteeld) uit de jonge dennenbossen en boomschors en boomwortels (van oudere dennen) voor de hospitaalbakkerij, wat ruim 83 lb gr vertegenwoordigde. Bovendien keerden de wagens geladen terug: hout in de heenreis, meststoffen in de terugreis. Efficiëntie.

In dezelfde afgelopen drie jaar werden na bemesting telkens 25 gemet met sparrowzaad ingezaaid, met een opbrengst van 20 lb gr per gemet en per jaar, wat 1500 lb gr genereerde (25 g x 3 x 20 lb gr/g, jaar maakt 1500 lb gr). Elk gemet heidegrond dat op dezelfde wijze werd aangepakt, zou na verloop van 12 à 14 jaar een waarde van 50 lb gr hebben of een totaal van 3750 lb gr voor diezelfde voormelde 75 gemet. Om zijn berekeningen kracht bij te zetten, verwees De Beir naar landmeter en voormalig ontvanger van het Sint-Janshospitaal Jan Baptiste Muuls. Ook hij had op het *Maentje Veldt* in de nabijheid van Vloethemveld aan de

Een typische beerkar uit de 19de eeuw die sterk verspreid was in onze streken. Let op de specifieke constructie van de beerton, waarin de hand van de kuiper duidelijk aanwezig is. Ook andere ambachtslieden waren nauw met de landbouwsector betrokken: de wagenmaker en de smid voor het ijzeren beslag op de houten wielen. (Luc Devliegher, 1987. 'Centrum Agrarische Geschiedenis (CAG), Fotocollectie Collectie Bulskampveld')

kant van de Diksmuidse Heirweg hetzelfde rendement genoteerd. Muuls, *homme éclairé dans la culture et la direction des bien ruraux*, had 20 jaar eerder hiermee op bescheiden schaal een aanvang genomen. Dat systeem werd door zijn opvolgers Mulier, Ysenbrandt en De Meester voortgezet.

De Beir bracht zijn tweede persoonlijke ervaring aan. Tijdens de jaren 8 en 9 van de Franse tijdrekening (van 22 sep 1798 tot 21 sep 1800) had hij uit de heide telkens vier gemet betere grond geselecteerd en met stalmost verrijkt, bedoeld als kwekerij van jonge boompjes om later verder uit te planten. Tussenin werd deze plantage extra bemest en tussen de aanplantingen werden aardappelen geplant en paardenwortels gezaaid.

In zijn memorandum was De Beir er stellig van overtuigd dat de activiteiten in Vloethemveld moesten worden voortgezet. Volgens hem waren nauwelijks extra drie jaar vereist om de resterende heidegronden te cultiveren met sparren.

De Beir hekelde ook het idee om de hoeve te verpachten, omdat op dat ogenblik stallen noch graanschuur op de hoeve ter beschikking waren. De hoevedieren van de pachter zouden door dat gebrek ongetwijfeld in de nieuw aangelegde bossen de

scheuten opeten en het terrein vernielen, waardoor het heidekarakter in geen tijd opnieuw zou overheersen. Een boer-pachter zou er hoegenaamd geen toekomst vinden.

Ook stelde hij zich vragen bij de opbrengst van de oogst in dat lopende vierde werkjaar, want het werd de paardenknecht van de hoeve verboden om nog assen als meststof in Brugge te halen.

Collega Van Wambeke heeft een andere visie

Van Wambeke had eerder al ingestemd met de stopzetting van de hoeveactiviteiten ten laste van de Burgerlijke Godshuizen en om de boerderij opnieuw te verpachten. Van Wambeke bleef bij zijn standpunt en zei dat collega De Beir hoegenaamd geen rekening hield met de aankoop van zaden: ruim 67 lb gr. De aangevoerde rooskleurige opbrengsten konden hem niet bekoren; hij had grote twijfels. De vruchtbaarheid van de grond sterk verbeteren ging met name gepaard met grote investeringen en vergde bovendien veel tijd vooraleer resultaat kon worden geboekt. De actuele toestand liet dat niet toe, omdat de sociale noden van de Brugse bevolking prioritair waren. En laat dat nu precies de kerntaak zijn.

Tussendoor gaf Van Wambeke uit beleefdheid een schouderklopje aan collega De Beir, omdat hij de afgelopen periode de ontginning van de heidegrond met toewijding had opgevolgd. Dat verdiende erkenning: *applaudir à ses efforts est tout ce que me permet ma manière de voir, et c'est avec plaisir que je trouve l'occasion de diminuer l'émertance de ma position relativement à son opinion, en lui rendant un tribut auxquels il a tant de titres* ("Meer dan zijn inspanningen toejuichen kan ik niet, maar het is met genoegen dat ik de gelegenheid vind om mijn harde standpunt tegenover zijn mening te verzachten door hem de hulde te brengen die hij verdiend heeft").

Paleisrevolutie

Op 3 Messidor 9 (20 juni 1801), drie weken na de beslissing om de hoeve Vloethem niet meer uit te baten maar te verpachten, ging een schokgolf door de Commissie van de Burgerlijke Godshuizen. De Brugse burgemeester Francois de Serret (1767-1849), tevens bosbouwkundige, ging op bezoek bij de Commissie in haar gebruikelijke vergaderplaats aan de Naaldenstraat. Wie mocht de burgemeester daar begroeten? E. A. Hermans, secretaris van de Commissie, en de heren Karel Aeneas de Croeser (voormalige voorzitter van de Centrale Administratie), Dedeurwaerder (voorzitter van de Generale Raad van het Leiedepartement), de renteniers Charles van der Beke en Thomas Van Vyve. Zij vernamen van de burgemeester het besluit van de Prefect van het Leiedepartement van 27 Prairial 9 (16 juni 1801), waarin de voormelde heren genomineerd werden tot commissie-

leden van de Burgerlijke Godshuizen *en quelle qualité j'ai* [F. de Serret] *déclaré de les installer et invité de prendre place*. Met één pennentrek waren alle vorige commissieleden op de schop! Het waarom wordt hier niet behandeld.

Op één van de volgende vergaderingen, 13 Messidor (2 juli 1801), solliciteerde deurwaarder en voormalig stokhouder Jacques Verhulst om opnieuw de verkoopdagen in Vloethemveld te mogen leiden. Opnieuw. Jawel, want een jaar eerder (31 juli 1800) gaf hij zijn ontslag, omdat de door de Commissie vastgestelde dagen hem niet langer schikten. Dat was althans zijn officiële versie. Of lag onenigheid met het vorig bestuur aan de basis van zijn ontslag?

Een ongeziene ommezwaai

Ontvanger Deys rapporteerde op 5 augustus 1801 dat dringend nagedacht moest worden over een nieuwe uitbater op de hoeve Vloethem op het veld en de heide van Zedelgem. De vergadering van 11 augustus werd hieraan volledig gewijd. Helaas, er was slechts één gegadigde, waardoor de sollicitatietermijn met tien dagen werd verlengd. Met succes. Uit de kandidaten koos de Commissie de heer Bernard De Beir, voormalig commissielid en door zijn recent landbouwwerk in Vloethemveld geacht als expert ter zake. Er werd een pachtperiode van zes jaar overeengekomen à 50 lb gr per jaar. Zo werd de pleitbezorger voor een kastelein op Vloethem zelf pachter voor eigen rekening... Bijgevolg moest de Commissie met een nieuwe lei beginnen en verkocht zodoende haar goederen van de hoeve Vloethem in een openbare veiling. De vruchten, paarden, wagens, ploegen en klein gereedschap brachten 381 lb 9 sch 2 gr bruto op.

De invloed van de Franse bezetter trad steeds nadrukkelijker op de voorgrond en zette het bosbeheer volledig naar zijn hand. Binnen een periode van zes maanden moesten de eigenaars van de bossen van het openbaar domein de bosoppervlakte, opgemeten door een beëdigd landmeter, meedelen aan de Franse overheid. Dat was de teneur van de circulaire van 8 priarial 10 (28 mei 1802) van de heer Aupepin, Conservateur des Forêts de la 24me Conservation te Brussel. Nauwelijks een maand later werden alle gegevens over de boswachters opgevraagd: naam, woonplaats, leeftijd, dienstgegevens ... Nog een maand later viel de derde brief in de bus met de vraag om een tabel te overhandigen met de volgende gegevens: 1°de ouderdom van de sparren waarop gewoonlijk werd gesnoeid 2°de ouderdom van de bossen die het volgende jaar zouden worden gesnoeid en 3°de ouderdom van elk perceel bos dat het vorige jaar was gesnoeid. Bovendien werd bevolen, via een separate brief, om op het secretariaat van de prefectuur alle documenten m.b.t. de verkoop van allerhande hout over te leggen. Deze aangehaalde passage heeft geen betrekking op de landbouw in Vloethemveld, maar toont de enorme impact van het Frans Bestuur aan.

Nieuwe pachters: Vanrafelghem en Vandekinderen

In 1804 en 1805 deed Bernard De Beir afstand van in totaal 48 gemet landbouwgrond, die aan de dennenplantages werd toegevoegd. Het was trouwens de Prefect van het Leiedepartement die de hoeve met 75 gemet landerijen in 1801 niet langer in eigen beheer wilde en aan de pachter elk jaar de mogelijkheid bood om stapsgewijs afstand te doen van de landerijen. Dat Bernard De Beir uiteindelijk de hoeve overliet, is dan ook niet zo verwonderlijk. In zijn rapport van 12 september 1806 liet Van Vyve, inspecteur van de buitengoederen van de Burgerlijke Godshuizen, weten dat Pierre Vanrafelghem, die als kastelein in dienst was bij Bernard De Beir, een valabele nieuwe pachter zou zijn. De Commissie volgde het advies en sloot een pachtovereenkomst voor zes jaar voor de fel gereduceerde hoeve met nauwelijks tien gemet land. De pachtprijs werd vastgesteld op 9 florijnen per gemet, wat overeenkwam met een jaarlijkse pacht van 15 lb gr.

Maar hoe verliepen de verpachtingen? De aankondiging van een openbare verpachting werd geafficheerd en de toewijzing gebeurde aan de hoogstbiedende. Maar de Burgerlijke Godshuizen wilden geen risico lopen op eventueel onbetaalde pachten; vandaar de eis van de borgstelling. En aangezien Pierre Vanrafelghem over geen onroerende goederen beschikte, vond hij in Zedelgemnaar Pieter Vanpraet een borgsteller, die trouwens ook pachter was van landerijen van de Burgerlijke Godshuizen, meer specifiek van de vroegere Fermerie van de Wijngaarde. Vanrafelghem had de verantwoordelijkheid, Vanpraet het risico. Vanaf 1814 steeg de jaarlijkse pacht van 160,26 naar 200 frank: *l'offre la plus haute a été faite par Vanrafelghem*.

In de periode 1822-1888 zijn twee generaties Vandekinderen op de hoeve werkzaam geweest: eerst Joannes, afkomstig uit Eernegem en gehuwd met Theresia Vanwelsenaers, dan zijn zoon Philippus die met Isabella Sanders was gehuwd.

Konijnen: vijand nummer één

In 1888 bracht Pieter Vanpraet het hoogste bod uit en werd vanaf 1 oktober de nieuwe pachter op de Vloethemhoeve. De pachtovereenkomst liep over zeven jaar in plaats van de gebruikelijke 3-6-9. Waarom? In feite - al werd dat niet expliciet vermeld - was het toch negen jaar. Pieter Vanpraet kreeg twee jaar vrijstelling van pacht op voorwaarde dat hij de hofstede volledig omheinde met prikkeldraad, die de Commissie van Burgerlijke Godshuizen gratis ter beschikking stelde. Hiervoor kunnen twee redenen aangehaald worden. De prikkeldraad verhinderde de hoevedieren van Pieter Vanpraet om vrij rond te lopen in de nieuw aangelegde bossen, waardoor vernieling van jonge dennen werd vermeden. De tweede reden was andersom: de veldvruchten op de landerijen van landbouwer Vanpraet boden aan de massaal aanwezige wilde konijnen een ongeziene voedselbron aan. Een

doorn in het oog van Pieter Vanpraet en zijn collega's landbouwers uit de buurt. Talrijke en herhaalde klachten van schade aan de landbouwgewassen bij de Commissie van de Burgerlijke Godshuizen bleven begrijpelijk niet uit.

De konijnenplaag was geen nieuw feit. In mei 1888 kaartte zijn voorganger Philippe Vandekinderen dat probleem reeds schriftelijk aan: *al mijne vruchten waaronder vooral de klaver en de rogge zijn zeer deerlijk beschadigd. Meer dan eene hectare klaver is zoo kaal afgeknaagd en verwoest geweest dat ik genoodzaakt geweest ben ze om te ploegen ... en niet weet waarmee ik dees jaar mijne beesten ga voeden. Voor wat de rogge aangaat, zij is bijna teenemaal opgevreten en ik moet op geen en roggeoogst rekenen; ik heb er reeds meer dan 2 hectaren moeten omploegen ... ik moet onvermijdelijk ten onder gaan indien gij niet toegevend ten mijnen opzichte zijt en niet gewaardigt de schade te vergoeden...* Heeft de konijnenplaag een radeloze Philippe Vandekinderen ertoe aangezet om de Vloethemhoeve en Zedelgem te verlaten? Het zou zo maar kunnen. Ook de weduwe van Karel Jonckheere op de hoeve in Snellegem somde een waslijst aan verwoeste landvruchten op. De schade werd in beide gevallen na een bezoek ter plekke op 675 frank geraamd.

De konijnenplaag was niet zomaar een losstaand feit, maar zeer nauw verbonden met de jacht. De Commissie van de Burgerlijke Godshuizen verpachtte sommige van haar eigendommen als jachtterrein. Ook Vloethemveld was voor de adel en 'les nouveaux riches' een gegeerd gebied. Op 25 januari 1855 schreef A(médée) Visart de Bocarmé aan de Commissie dat hij het jachtrecht in Vloethemveld en de omliggende landerijen wilde overnemen van baron van Hoobrouck de Mooreghem, die - zo had hij althans vernomen - de intentie had om zijn jachtrecht op te zeggen. A. Visart deed een aanbod van 150 frank per jaar voor het ruim 360 gemet jachtterrein, waartoe ook de omliggende landerijen behoorden van de Burgerlijke Godshuizen. In 1851 was Charles de Schietere de Caprijcke uit Gent pachter van het jachtrecht. Op 19 januari 1851 ontving de Commissie een klachtbrief van hem waarin hij Pierre Van Dycke - werkman in Vloethemveld - beschuldigde van het plaatsen van vangstrikken met het oog op het vangen van konijnen. Van Dycke zou zich moeten schamen, hij *qui gagne sa vie dans les bois de l'Administration* en bovendien in samenspraak met de boswachter zelf een oogje in het zeil diende te houden.

De laatste decennia

En nu eventjes terug naar Pieter Vanpraet die in augustus 1890 overleed na minder dan twee jaar op de hoeve te hebben geboerd. Zijn weduwe Romanie Seynaeve hertrouwde in 1891 met Eernegemnaar en naamgenoot Henri Seynaeve. Met bavo (1 oktober) 1911 nam zijn broer Livin, gehuwd met Herminie Packeu, de pacht over. Hij betaalde een jaarlijkse pacht van 435 frank. Met WO I brak een moeilijke periode aan die erna nog een verlengstuk kreeg. Het Ministerie van Landsverdediging had

Herminie Packeu (Verzameling familie Devriendt-Seynaeve)

zijn oog laten vallen op Vloethemveld en na een fel juridisch steekspel haalde Landsverdediging haar slag thuis. De woning en de hoevegebouwen lagen volledig in het beoogde gebied en de landbouwooppervlakte werd hierdoor van 6 naar 4 ha gereduceerd. Het pachtcontract dat intussen al hernieuwd was (1922-1931), werd op 24 augustus 1924 met terugwerkende kracht verbroken waardoor Livin Seynaeve vanaf oktober 1922 van pacht werd vrijgesteld. Hiermee werd definitief een streep getrokken onder het *aerbeydershuys* of de hoeve Vloethem. Herminie Packeu en Livin Seynaeve waren dus de laatste burgerlijke bewoners van de hoeve.

Besluit

Met de radicale ommezwaai van heide en vijvers naar land- en bosbouw vanaf 1769 was ter plekke personeel nodig: een boswachter en een kastelein. Voor beiden lieten de voogden van het Brugse Sint-Janshospitaal een woning bouwen in Vloethemveld. Voor de kastelein werd in 1781 het hoevegebouw opgericht dat in de archieven het 'arbeidershuis' of de hoeve Vloethem werd genoemd. De aanpak van de landbouw was tweeledig: deels in eigen beheer en deels in pacht. Na minder dan twintig jaar werd onder het Franse Bewind het pad 'eigen beheer' definitief verlaten en werd de hoeve ononderbroken tot 1924 verpacht. Het Ministerie van Landsverdediging werd in dat jaar de nieuwe eigenaar en bouwde er een munitieopslagplaats. Hierdoor ontstond in de volksmond een nieuwe naam voor de hoeve: de *ferme Bocca*.

Bijlage 1

De munt- en oppervlakte-eenheden zijn uitsluitend afkomstig uit de bronnen en vergen enige toelichting.

Oppervlaktematen

Met de invoering van het tiendelig stelsel wordt hectare-are-centiare gebruikt, waarbij een hectare (ha) 10000 m², een are (a) 100 m² en centiare (ca) 1 m² is. Voordien werd gebruikgemaakt van gemet (g) - lijn (l) - roede (r).

1 gemet = 3 lijnen = 300 roeden

1 roede = 3,84 m x 3,84 m = 14,7456 m²

1 hectare = 10000/(14,7456x300) = 2,26 gemet

1 gemet = 0,44 ha

Munteenheden

Met de invoering van het tiendelig stelsel wordt frank (fr) en centiem (ct) gebruikt, waarbij 1 fr = 100 ct

Voordien werd gebruikgemaakt van pond (lb), schelling (sch) en groot (gr). Soms werd ook gulden of florijn (fl) gebruikt.

1 pond = 20 schellingen = 240 groten

6 florijnen = 1 pond groot

Bijlage 2

Tot het *Mémoire relatif à la culture des bruyères de Vloethem* van Bernard De Beir van 23 Floréal 9 (13 mei 1801) behoorde een tabel met toelichtingen. De onderstaande tabel is hierop volledig gebaseerd. Het cijfermateriaal dekt een periode van drie opeenvolgende jaren vanaf januari 1798.

	Omschrijving	lb sch gr	lb sch gr
Uitgaven			
1	levering van as	439-06-10	
2	meststof van schapen	83-01-03	
3	zadelmaker, hoefsmid, wagenmaker	106-07-10	
4	diverse leveringen + arbeid	67-15-08	
5	aankoop paarden	65-03-02	
6	paardenknecht	167-11-09	
7	werklieden: op het veld en in de schuur	90-00-00	
8	meststof voor 20 gemet rogge	120-00-00	
9	voeding van de paarden	315-00-00	
10	paardenknecht + voeding	75-00-00	1529-06-06
Inkomsten			
	opbrengst landbouwproducten		2400-00-00
Saldo			
	batig saldo		870-13-04

Aan de uitgavenzijde zijn de posten 1-6 exacte waarden; 7-10 zijn door De Beir beredeneerde ramingen. De inkomsten uit alle landbouwproducten uit diezelfde periode bedragen 2400 lb gr, waardoor een positief saldo van ruim 870 lb gr kon worden genoteerd.

De posten 1 en 2 zijn de aangewende meststoffen voor een totaal bedrag van 522 lb 8 sch 1 gr, wat overeenkomt met 34,2 procent van de uitgaven. Met inbegrip van de meststoffen voor het roggeveld (post 8) loopt de bemesting zelfs tot 42 procent op. Voor de aankoop van paarden inclusief hun voeding (post 5 en 9) moest 380 lb gr voorzien worden of 24,9 procent van alle uitgaven. Gedurende de eerste 18 maanden had de Commissie twee paarden beschikbaar; de volgende 18 maanden vier. Post 9 is berekend op basis van het gemiddelde van drie paarden à 35 lb gr per paard en per jaar.

Drie jaar in onzekerheid

1921-1924

Géry E. CAPPON
Ludo MEULEBROUCK

Met het Ministerieel Besluit (MB) van 5 september 1921 werd 127 ha uit Vloethemveld, eigendom van de Burgerlijke Godshuizen te Brugge, onteigend voor de inrichting van een munitiedepot voor het Ministerie van Landsverdediging. In een felle juridische strijd vocht het Bestuur van de Burgerlijke Godshuizen deze beslissing aan. Tevergeefs! Op 16 juni 1924 werd de strijdbijl begraven en het gebied voor 1 940 000 BEF (€ 48 091) verkocht. Dit was een hele som: het dagloon voor een geschoolde arbeider in die periode lag tussen 10 en 20 frank, afhankelijk van de regio en werkgever. Omgerekend verdiende hij per dag € 0,25 tot € 0,5.

In de periode van september 1921 tot juni 1924 was onzekerheid op Vloethemveld troef. Temeer omdat vanaf begin 1922 het Ministerie van Landsverdediging geenszins aarzelde om haar activiteiten tot de bouw van een munitiedepot te ontplooiën.

Aan deze opstart was het rapport - opgemaakt in drievoud - van de Oostkampse landmeter Modest Huyghebaert (1892-1960) voorafgegaan, wat samen met het MB een vrijgeleide voor de werken betekende. Huyghebaert kreeg de opdracht om een 'staat van de goederen' op te stellen, ook van de landbouwbedrijven in en rond Vloethemveld. Hierdoor kwam de landmeter ook terecht bij landbouwer-pachter Livin Seynaeve, die in Vloethemveld nr 10 gehuisvest was en voor de volle honderd procent getroffen werd, omdat zijn pachthoeve helemaal in het beoogde gebied lag!

Niet alleen voor de Burgerlijke Godshuizen, maar evenzeer voor Livin Seynaeve was deze boedelbeschrijving van enorm financieel belang. Hoeveel zou hij recupereren voor o.a. de prijs van zijn landbouwgronden, gelegen in sectie A verdeeld over 14 kadastrale nummers? Per perceel wordt niet alleen de oppervlakte en de hoedanigheid vermeld, maar wat Seynaeve aanbelangt, het soort vruchten (granen, rapen, klaver...) op de zaailand en de *bemesting of beering*, die voor hem bepalend zijn voor de geleden schade. Seynaeve meldt nog dat zijn oogst van de rapen mislukt is en dat die grond bewerkt is voor het planten van aardappelen en het zaaien van rogge. Hetzelfde geldt voor de *appelaars* en *peerelaars* op het erf en de afsluitbegroeiing.

De gebouwen en de landerijen zijn eigendom van de Burgerlijke Godshuizen en zijn ook in het rapport van Modest Huyghebaert opgenomen. De hoevegebouwen zijn opgetrokken in steen en met pannen bedekt. De lengte van de woning, die vier ruimten bevat, bedraagt 24,6 m en de breedte deels 5,5 m en deels 8 m. Verder

beschikte het gezin nog over een kelder en een zolder. Langs beide zijden van de woning is er een houten afdak. De *aanhoorige gebouwen bevatten schuur, stallen als ook de beerput* en het losstaande gebouw, eveneens in steen en met pannen bedekt, bestaat uit een bakhuis en drie *zwijskoten*. De hoeve is voorzien van een steen- en regenput en op het erf staat nog een losstaand kot, eveneens met een pannendak.

Reconstructie van de ontginningshoeve en omgeving anno 1921 aan de hand van gekende historische info (© Polygon in opdracht van het Agentschap voor Natuur en Bos)

Sie A N° 17a Kadastrale grootte 23a90. Land bebroeid met klee ver
 Sie A N° 18a Kadastrale grootte 17a90. Boomgaard bevatende 27
 fruitboomen en 18 wilgentronken
 Bone levegde haag scheidt n° 18a van 19 .
 Sie A N° 19 Kadastrale grootte 18a40. Weide beplant met 4 appelsaars
 en één peersaars en waar ten Noorden eene wilgenhaag staet. Ten

Fragment uit de beschrijving van Vloethemveld nr. 10 door landmeter Huyghebaert in december 1921 (Competentie Centrum van de infrastructuur - Noord - foto: Ludo Meulebrouck, 2020)

De Bocca tijdens de militaire aanwezigheid

1914-2013

Ludo MEULEBROUCK

Een nieuwe bewoner in Vloethemveld

De Eerste Wereldoorlog is voorbij, de rust is weergekeerd in Zedelgem en omgeving. Aan de vooravond van WO I was België het op vier na grootste economische en industriële land ter wereld. Tijdens WO I was België het land dat het zwaarst geleden heeft en de heropbouw verliep zeer moeilijk. De Westhoek was volledig bezaaid met oorlogsmunitie van beide partijen. Daarom werd in de omgeving van Poelkapelle een munitiedepot en vernietigingssite geopend.

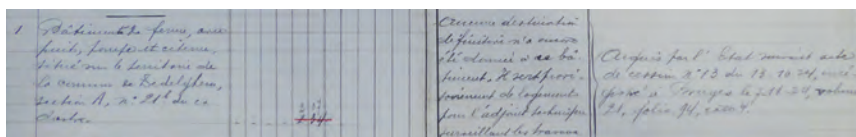
In het Brugse Ommeland lag er echter nog steeds veel munitie (oude en nieuwe) en het besef was gegroeid dat munitie verspreid moest worden opgeslagen en niet enkel rond de forten van Luik of Antwerpen zoals op de vooravond van WO I was gebeurd. De regio Brugge was dan ook een ideale plaats om de munitie te stockeren omdat die bereikbaar was via verschillende spoorlijnen (Oostende – Brugge – Gent, Brugge – Kortrijk en Oostende – Torhout) en dicht bij de haven van Zeebrugge lag voor de aanvoer van munitie uit bijv. Amerika.

In 1922 start de bouw van een munitiedepot in Vloethemveld. Livin Seynaeve, de laatste pachter van de hoeve Vloethem, moest noodgedwongen vertrekken. In oktober 1923 krijgt zijn woning een nieuwe bewoner. Een militair met de naam Satur(n)in Joseph Bocca betreft er, samen met zijn echtgenote Aloysia (Aloïse) Sierens, de boerderij. Vanaf dat moment begint het verhaal van de man die later bekend zou worden als "Bocca" en zijn naam gaf aan het gebouw.

De aanleg van het munitiedepot

Wanneer begin 1922 de werken beginnen aan het munitiedepot moet Vloethemveld één grote bouwwerf zijn geweest. Enerzijds worden er munitieopslagplaatsen gebouwd, maar even belangrijk zijn de spoorlijnen die in het gebied worden aangelegd. Er was vooraf al een grondige studie uitgevoerd en in de eerste plannen moest ook de hoeve Noortweghe plaats ruimen voor de spoorlijn. Midden in dit gebied stond hoeve Vloethem.

Over Saturnin Bocca zelf staat niets in de plannen of documenten die bewaard zijn gebleven van de militaire Bouwwerken, zelfs niet zijn naam. De bevolkingsregisters van de gemeente Zedelgem tonen formeel aan dat Saturnin Bocca en Aloysia Sierens daar korte tijd hebben gewoond.

In een document van het Rekenhof vinden wij dat 'l' adjoint technique' in de woning verbleef. Doorslaggevend is dat hij op deze plaats gedomicilieerd was samen met zijn echtgenote. (ADIV-S-CA (oud SGR/CHD) – Historische Dienst van Defensie – De Algemene Dienst Inlichting en Veiligheid van de Krijgsmacht (ADIV) – Evere - foto: Ludo Meulebrouck. 2020)

Uit de rekeningen kunnen wij afleiden dat de munitiebunkers (opslagplaatsen) in hoofdzaak door burgerfirma's werden gebouwd. De algemene leiding van de werken en de aanleg van de militaire spoorwegen daarentegen was volledig in handen van de militairen. De eenheden die de militaire spoorlijnen aanleggen, behoren tot het genie wapen.

Het militair dossier van Saturnin Bocca

765

397480

M. Section

Nom : Zacca

Prénoms : Julien

Né à : Orange le : 14/11/31

Division d'armes : 24e bataillon

Régiment : 24e bataillon

Adresse : Rue Hansburg 250 Colmar

Grade : Lieut.

Position : ant. 24^e

N° de la matricule :

Proposition Chevrans de Front.

CORRESPONDANCE ÉCHANGÉE	
1. — Transmis par :	
2. — Demande de :	
3. — Demande de :	

Date : 19/1/32

S. P. S. P. (Rente).

RECOMMANDATIONS transmises le	RECOMMANDATIONS transmises le
	Transmis le 19/1/32

S. P. S. P. (Pension).

RECOMMANDATIONS transmises le	RECOMMANDATIONS transmises le

Fonds des Combattants.

RECOMMANDATIONS transmises le	RECOMMANDATIONS transmises le

PROPOSÉ

COMPLÈMENT

7 Bureau (Distinctions honorifiques).

RECOMMANDATIONS transmises le	RECOMMANDATIONS transmises le

Door het vermoeden dat Bocca een militair is, is de zoektocht naar zijn levensverhaal begonnen met zijn militair dossier. Op het voorblad van zijn militair dossier (nr. 6188231), dat aanvangt in 1914, staat vermeld dat Saturnin Bocca is geboren in Wanze. Hij heeft zijn legerdienst gedaan in 1901. Niet in zijn dossier, maar in de samenvattende lijst van alle namen lezen wij dat zijn eerste eenheid het A.F.L. (Artillerie Forteresse Liège) is en naast zijn naam staat de categorie 'Troep'. Dit is hoogstwaarschijnlijk een fout waarbij "*Siège*" verward werd met "*Liège*" en dit wordt bevestigd door de archivaris van het Legermuseum. Saturnin Bocca heeft zijn legerdienst dus niet gedaan in Liège.

Document uit het militair dossier van Bocca (Archief War Heritage Institute – Koninklijk Legermuseum – Brussel – Dossier Bocca)

Zijn stamnummer is 7804. Wij vinden in zijn dossier enkel in potlood 'service militaire 1901'. Verder niets over zijn dienstplicht. De informatie over zijn legerdienst kan enkel gevonden worden in de *Listes alphabétiques et registres d'inscription des miliciens, 1872-1923*. Helaas, vinden wij zijn naam niet terug op de lijsten van de gemeenten waar hij of zijn familie gewoond zouden hebben. Sommige gemeenten hebben niet meer alle lijsten.

Listes alphabétiques et registres d'inscription des miliciens, 1872-1923

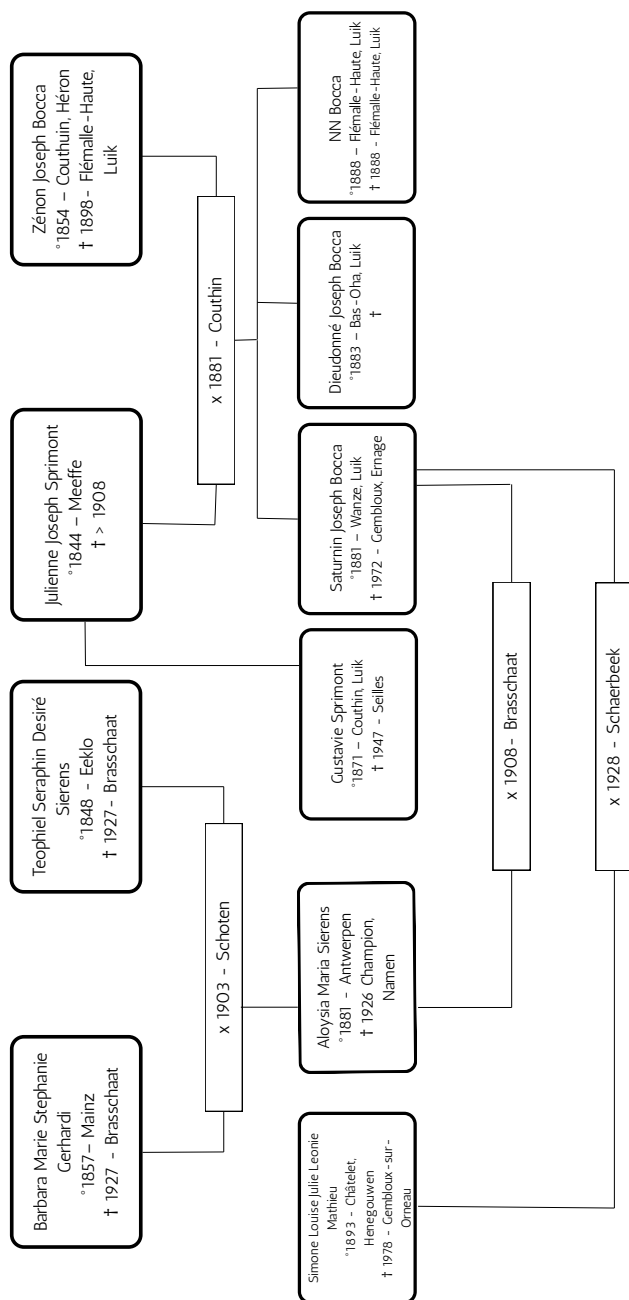
Alle mannen moesten zich in december voor het jaar dat ze negentien werden laten inschrijven in de gemeente waar ze woonden. Uiterlijk op 20 november werden in de gemeente plakaten uitgehangen om hen te verwittigen van de opening van het inschrijvingsregister. In dit register werden hun naam, voornaam en bijnaam, geboortedatum- en plaats en verblijfplaats ingeschreven en die van hun vader en moeder of voogd. Er volgde ook een persoonsbeschrijving: vorm van het aangezicht, voorhoofd, ogen, neus, mond, kin, kleur van haar en wenkbrauwen en mogelijke littekens. Het beroep werd genoteerd zowel van de ingeschrevene als van de ouders. En ten slotte schreef men het scholingsniveau op. Naast de nieuwe lotelingen kwamen de namen van de uitgestelde reservisten. De meeste ingeschrevenen zijn miliciens. De bewaard gebleven militiegegevens vormen een interessante bron voor het familieonderzoek.

Familie en afkomst

Saturnin Joseph Bocca is geboren op 24 augustus 1881 te Wanze, een gemeente in het arrondissement Hoei, provincie Luik. In zijn geboorteakte staat Saturnin, met een 'n', maar in zijn militair dossier wordt steeds Saturin vermeld of zelfs Joseph, zijn tweede naam.

Zijn moeder is Julienne Joseph Sprimont, geboren op 3 februari 1844 in Meeffe. Zijn vader Zénon werd geboren op 8 februari 1854 en werkt als *journalier* (dagarbeider) en later als mijnwerker. Bij het huwelijk van Julienne Sprimont met Zénon Joseph Bocca is Julienne huisvrouw/dienstmeid en heeft ze al een natuurlijk kind, Gustavie Sprimont die werd geboren in 1871. Saturnin kreeg op 25 maart 1883 te Bas-Oha nog een broer, Dieudonné Joseph Bocca.

Wanze telt anno 2026 ruim 14.000 inwoners. Bas-Oha is sinds 1977 een deelgemeente van Wanze. Bekender is wellicht de suikerraffinaderij Tirlémont in Wanze.

Fragment uit de stamboom van Saturnin Bocca

Huwelijk met Aloysia Sierens

Het eerste spoor dat wij terugvinden van Saturnin Bocca, is zijn huwelijk met Aloysia Sierens op 6 juni 1908 in *Brasschaet*. Hij is dan 27 jaar. De broer van Saturnin, Dieudonné is op het huwelijk aanwezig als getuige en oefent dan het beroep uit van mijnwerker. Zijn vader was al op 44-jarige leeftijd overleden in 1898. Bij het huwelijk van Saturnin en Aloysia wonen zijn moeder en broer in Flémalle-Haute. Zijn moeder verklaart op de huwelijksakte niet te kunnen lezen en schrijven.

Hun huwelijk in Brasschaat roept veel vragen op. Wat zou de reden kunnen zijn dat Saturnin als Franstalige plots opduikt in het Antwerpse? Bij zijn inschrijving wordt 'surveillant du génie' vermeld. Op de huwelijksakte staat als beroep 'bediende'. Was hij via zijn schoonvader, Theophilus Sierens, die dan kazerneringsagent was, in contact gekomen met Aloysia?

Ook de ouders van Aloysia Sierens (zij staat vermeld als 'zonder beroep') zijn aanwezig, zijnde Theophilus Désiré Sierens, *surveillant bij de Genie*, en Barbara Maria Seraphina Gerhardi. Zij wonen ook in Brasschaat. De getuige van Aloysia is haar nonkel Carolus (Charles Louis) Sierens, 50 jaar, zinkwerker van beroep en wonende in *Eecloo*.

Over Aloysia vinden wij in eerste instantie geen enkele informatie tot blijkt uit de huwelijksakte op 28 november 1903 van haar moeder Barbara Gerhardi (geboren in Mainz op tweede Kerst 1857) met Sierens (geboren in Eeklo op 19 februari 1848) dat in de kantlijn vermeld wordt dat Theophilus Sierens Aloysia erkent als zijn dochter en zij van naam verandert van Gerhardi naar Sierens. Zij is een 'patrijskind'. Patrijskinderen zijn kinderen zonder vader in de geboorteakte die later 'erkend' en 'gewettigd' werden door een man. Meestal gebeurde dat wanneer de moeder trouwde. Haar echtgenoot werd dan de wettelijke vader.

Bocca wordt ingeschreven in de burgerlijke stand van Brasschaat op 9 april 1906 met als adres Ploegsebaan 157. Hij kwam van Flémalle-Haute. Het huis in de Ploegsebaan moet een nieuw huis geweest zijn, gebouwd in 1903 en zijn (latere) echtgenote (Aloysia) woont er blijkbaar al. De Bevolkingsdienst van Brasschaat vermeldt dat het beroep van Bocca 'Surveillant Genie' is en ook staat er 'conducteur, bouwkundige'.

Hij verhuist later (datum niet bekend) naar de Bredabaan 557 en nog later naar het nummer 589. Of hij dan nog steeds inwoonde bij de (schoon)familie Sierens of er enkel met zijn echtgenote woonde, weten we niet. Over dit laatste huis (nr. 589) weten wij enkel dat het huis gebouwd is in 1918. De Ploegsebaan en Bredabaan liggen niet ver van het militair artilleriekamp van Brasschaat.

Schoonouders uit het Meetjesland en Duitsland

Schoonvader Theophiel is afkomstig uit het Meetjesland. Het is 'een oudstrijder' van de Frans-Duitse Oorlog in 1870 en heeft al een uitgebreide militaire loopbaan wanneer Saturnin met zijn dochter trouwt.

Hij was al onder de wapens in 1868 als "caporal"/korporaal en aangegeven voor de inschrijving door de Major van den depot van het 2de jagers te voet. Vervolgens werd hij "sergent major à la compagnie de télégraphistes de campagne" (1880), Adjunct der klassering (1887), Surveillant bij de genie te Brasschaat om zijn loopbaan te eindigen als kantinehouder (1901) en kazerneringsagent. Hij overlijdt in 1927 te Brasschaat.

De functie van *kazerneringsagent* was niet onbelangrijk, maar wat was nu een kazerneringsagent? Een Koninklijk besluit van 1874 verklaart heel wat:

De Minister van Oorlog benoemt betrokkene in zijn functie en wordt gekozen uit oud-militairen, poortwachters of uit de door de stad benoemde huisbewaarders of kantinehouders. Ze staan onder het bevel van de Commandant van de Genie. Ze staan in voor de lokalen en inboedel die worden gebruikt om de soldaten te kazerner en houden toezicht bij uitgevoerde werken. Ze wonen in de kazerne.

Had Bocca ook een dergelijke functie in het Kamp van Brasschaat? Hij woonde er alvast dichtbij.

Theophilus huwt op zijn 32ste met Mathilde (of Mechtilda) Beurskens. Hij woont op dat moment in *abbaye de la Cambre te Ixelles*. Zij overlijdt in Brasschaat op 14 januari 1901. Er zijn twee kinderen, een meisje dat enkele maanden na de geboorte overlijdt en een zoon, Carolus Theophilus Désiré Sierens, geboren op 4 december 1887. Over hem is er verder geen spoor terug te vinden. Weduwnaar Theophilus huwt 2 jaar later in Schoten met Barbara Gerhardi en erkent op dat moment de al in 1881 geboren Aloysia als zijn dochter en zij krijgt de naam Sierens.

Schoonmoeder Barbara Maria Seraphina Gerhardi was geboren in Mainz in 1857 en is later naar Brugge verhuisd op 29 april 1876. Wat ze daar deed, weten wij niet, enkel dat ze op *Marché aux Œufs* (Eiermarkt) woonde volgens het Vreemdelingenarchief van Antwerpen. In Brugge is niets terug te vinden bij de Burgerlijke Stand. In het Vreemdelingenarchief vinden wij dat ze in november 1880 verhuisd was naar Antwerpen. Ze is daar op 25 april 1881 in het Burgerlijk Hospitaal bevallen van een onwettige dochter, Aloysia Gerhardi (later Sierens). Barbara wordt in bevolkingsregisters vermeld als dienstmeid, maar ook als gouvernante. In het Vreemdelingenregister van het Felix archief van Antwerpen vinden wij verschillende keren de naam Gerhardi terug waarvan drie zussen geboren in Mainz: Barbara, Marie Hildegarde en Julienne Barbe Claire Agnès.

Barbara had een zus, Marie Hildegard, geboren op 5 december 1860 en zij werkte als dienstmeid langs de Dyver bij de familie Arents de Beerteghem en de Thibault de Boesinghe, de laatste bewoners van het Arentshuis. Zij was ingeschreven in het bevolkingsregister van Brugge op 11 juni 1880. Zij vertrok ook naar Antwerpen eind juli 1891. Beide zussen zijn enkel gedurende een zestal maanden samen geweest in Brugge. Een derde zus, Julienne Barbe Claire Agnès, geboren in 1863, woonde ook in Antwerpen en was daarheen verhuisd in 1881 (of 1878).

Bocca tijdens de Eerste Wereldoorlog

Op 1 augustus 1914 wordt Bocca, toen 33 jaar, gemobiliseerd bij het *Régiment d'Artillerie de siège d'Anvers* en verdedigt de forten van Antwerpen. Drie dagen later vallen de Duitsers België binnen. Bocca is op dat ogenblik technicus. Het Belgische leger had burgerpersoneel dat het gebruikte voor vooral logistieke taken of voor de infrastructuur. Hij was burgerpersoneel bij Defensie.

Bocca had zijn legerdienst al in 1901 aangevat. Afhankelijk van het wapen en de aard van de eenheid kon rond de eeuwwisseling de dienstplicht variëren tussen 28 maanden (Linierregimenten) of vier jaar en 6 maanden voor cavalerie-eenheden. Hij behoorde tot de lichte 1901 en had inclusief zijn legerdienst een verplichting van acht jaar militieplicht. Na de acht jaar volgde nog vijf jaar als reserve. Nadien kon enkel de Koning de dienstplichtigen nog oproepen in geval van oorlog. Op basis van deze bepaling werden, boven op de militieklassen 1901-1912 die al een paar dagen vroeger gemobiliseerd waren, bij het uitbreken van de oorlog op 4 augustus 1914 nog de klassen 1899 en 1900 opgeroepen.

Wij weten enkel dat de mannen van het infanteriewapen bijna allemaal ingedeeld werden bij de vestingtroepen die, in geval van oorlog, moesten instaan voor de verdediging van de intervallen tussen de forten van één van de versterkte posities (Antwerpen, Luik en Namen). Deze eenheden behoorden niet meer tot het veldleger maar kwamen in geval van mobilisatie onder het bevel van de militaire gouverneur van de versterkte positie waarbij ze ingedeeld waren. Ongeacht de plaats van zijn legerdienst zal Bocca opgeroepen zijn omdat hij in Brasschaat woonde en de functie van *'surveillant du génie'* had.

Bocca blijft onder de wapens tot 15 oktober 1914. En waarschijnlijk trekt hij mee met de Belgische troepen, richting IJzer. Een tweede periode in zijn dossier start daags nadien. Hij wordt aangeduid voor de opstart van de *Cies (compagnie) de travailleurs*, en dit duurt tot 5 november 1914. Vanaf 6 november 1914 tot 25 februari 1915 is hij in *congé sans solde*. Waar hij zich bevindt, weten wij niet.

Op 26 en 27 februari 1915 is hij bij de TAG: *Troupes auxiliaires du génie*. Deze arbeiders kwamen hoofdzakelijk uit de oudste militieklassen en maakten deel uit

van de vestingregimenten die zich na de val van Antwerpen bij het veldleger voegden. De soldaten in het veldleger van de klassen 1899, 1900 en 1901 worden naar de "travailleurs"-compagnieën van hun divisie overgeplaatst. Deze compagnie telde maximum 300 manschappen. Zij leverden zwaar werk achter de troepen in eerste lijn met het graven van loopgraven en schuilplaatsen.

Vanaf 28 februari 1915 tot 27 mei 1916 is hij werkzaam in de *1ste Compagnie de travailleurs te Furnes, Alveringhem, Beveren, Proven en Oostvleteren*. Nadien zijn er verschillende periodes en plaatsen van tewerkstelling. Vanaf 28 mei 1916 tot 18 januari 1917 is hij werkzaam op het Hoofdkwartier van het Leger. Op 19 januari 1917 begint hij op de dienst van de militaire gebouwen in Tarascon (Bouches du Rhône - Frankrijk) en dit tot 5 mei 1917.

Op dezelfde plaats werkt hij vanaf 6 mei 1917 tot de dag voor de Wapenstilstand op de *service des bâtiments militaires*, maar in zijn dossier staat 'mais pas droit aux chevrons de front'. De andere periodes in Tarascon tellen blijkbaar wel om de frontstrepen te berekenen. Vanaf 11 november 1918 tot 31 januari 1919 werkt hij verder bij de *bâtiments militaires* à Tarascon.

Alle aandacht bij een oorlog gaat steeds naar de legereenheden, maar deze kunnen enkel strijden als zij gesteund worden. De genie is hierin een belangrijk wapen. Hiertoe behoorden zowel de TAG, *Troupes auxiliaires du génie* (hulptroepen van de genie), de *Cies de travailleurs* (Compagnie werklieden) als de *Service des Bâtiments Militaires* (Dienst van de Militaire Gebouwen). Deze dienst hield zich bezig met het oprichten en herstellen van verblijfplaatsen/werkplaatsen voor het Belgische leger op Belgisch en Frans grondgebied.

De vermelding 'geen front' is niet onbelangrijk. De soldaten die aan het front verbleven tijdens WO I, kregen na de oorlog een vergoeding. Deze was in functie van het aantal dagen dat zij aan of achter het front hadden verbleven. Het wordt uitgedrukt in 'frontstrepen'.

Deze vergoeding was niet gering. De berekening van zijn frontstrepen sleept aan tot midden 1925. Er wordt vastgesteld dat hij 32 maanden en 3 dagen aan het front is geweest en 18 maanden en 8 dagen '*de présence en arrière*'. Het leverde hem vier frontstrepen op. Door de wet van 14 mei 1929, die rekening hield met de economische omstandigheden, werd het systeem van vergoedingen aangepast. Voor de eerste streep kreeg men jaarlijks 500,- BEF, voor iedere bijkomende streep 250,- BEF. Men kreeg het bedrag voortaan vanaf zijn 45ste verjaardag.

Bocca in Brugge en Vloethemveld

Wanneer de oorlog voorbij is, wordt Bocca op 31 januari 1919 gedemobiliseerd. Hij heeft dan de graad van sergeant. Hij is militair, maar heeft een speciaal statuut van technisch assistent. Op 8 april 1921, ongeveer twee en een half jaar nadat hij gedemobiliseerd is, komt hij op de Garenmarkt nr. 13 in Brugge wonen, maar niet voor lang.

Waarom hij in Brugge kwam wonen is een raadsel. Heeft zijn schoonvader, die kazerneringsagent was geweest in Brugge of zijn schoonmoeder die hier had verbleven er iets mee te maken? Volgens de burgerlijke stand van Oostkamp verhuisde hij op 26 september 1922 naar een huis in de wijk Macieberg op het adres H276. Dit komt overeen met de Rustoordstraat nr. 16. Lang blijft hij niet in Oostkamp. Het daaropvolgende jaar worden hij en zijn echtgenote op 4 oktober uitgeschreven. Het nieuwe adres is Vloethemveld nr. 10. In de bevolkingsregisters en in zijn militair dossier is vermeld 'sans enfants'. Zijn beroep is 'werkopzichter'. Ze verblijven er vier jaar.

In 1926 vertrekken hij en Aloysia vanuit Zedelgem naar Champion (bij Namen). Saturnin schrijft zich op 8 december 1926 uit in de bevolkingsregisters van Zedelgem en verhuist met zijn echtgenote naar de Leuvense steenweg in Champion waar Aloysia op 27 december van hetzelfde jaar overlijdt.

Het latere leven van Saturnin Bocca

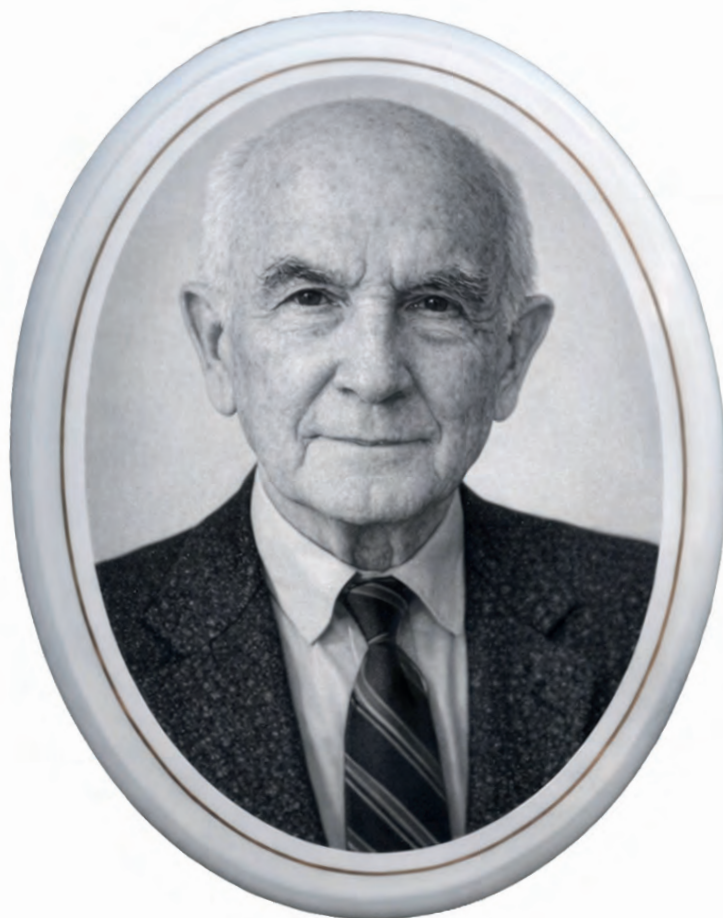
Op 10 oktober 1928 verhuist Bocca naar de Curingensteinweg 126 (nu Koningin Astridlaan en Kuringersteenweg) te Hasselt. Het is de garnizoensstad van het 11de Linierregiment. Tien dagen na zijn verhuis treedt hij in *Schaerbeek* in het huwelijk met Leonie Julie Louise Simone Mathieu. Haar naam wordt ook als 'Matthieu' geschreven.

Zij was geboren in Châtelet (27 maart 1893) en eerder gehuwd geweest in Groot-Brittannië (*Diocèse de Grande Bretagne Southwark - Brixton Hill*) met Marcel Borlée (Marcinelle, 13 februari 1892). Op hun huwelijksakte van 8 september 1915 staat '*Maréchal de Logis 3A*'. Borlée was naar alle waarschijnlijkheid gewond en herstelde in Engeland. Borlée overlijdt in 1944 in Parijs en is begraven op de *Cimetière parisien d'Ivry*.

Grafteken van Bocca in Namen © Cédric Caussin, Cellule Décès-Sépultures - Service Population-Etat civil, Ville de Namur

Zij verhuist samen met Saturnin op 3 november 1928 naar Hasselt en staat daar ingeschreven als gescheiden echtgenote van M. Borlée en opnieuw gehuwd met S. Bocca op 20 oktober 1928. Het echtpaar blijft daar wonen tot 9 april 1935 en verhuist dan weer naar Schaarbeek. Op 12 juli 1961 verhuizen ze naar Gembloux, Rue Louis Denamur 51. Bocca is dan 80 jaar. Hij overlijdt op 6 april 1972 (91 jaar) en zijn echtgenote op 17 november 1978.

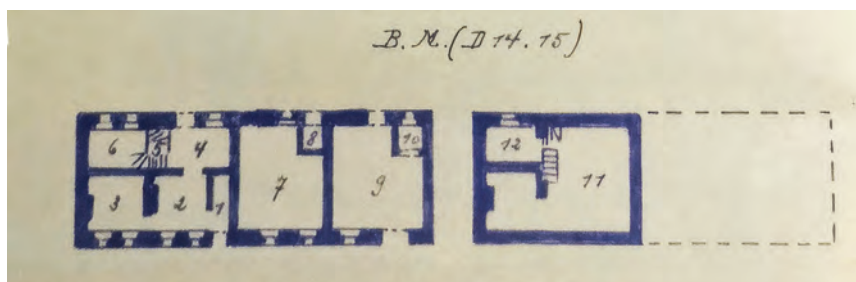
Zij zijn begraven in het familiegraf van de familie Mathieu in Namen en op de grafplaat staat hun foto. Familieleden van Mathieu en ook haar zoontje Robert (1916-1922) zijn in dit graf begraven.

Portret van Saturnin Bocca op zijn grafteken (foto grafteken © Cédric Caussin, detailfoto opgeschoond met AI).

En wat gebeurde er met het gebouw 'de Bocca'?

Wat er na het vertrek van Bocca in 1926 gebeurde met de voormalige boerderij is niet bekend. Het is hoogst onwaarschijnlijk dat 'de Bocca' als mess werd gebruikt, een stapelplaats lijkt de meest voor de hand liggende functie. Bij de opbouw van het munitiedepot vanaf 1922 zijn er drie afgesloten munitiedepots in Vloethemveld en was er geen volledige afsluiting zoals anno 2026. De Bocca lag buiten één van die drie depots. Daarbij komt dat er in het munitiedepot geen wegen aanwezig waren, enkel spoorlijnen, waardoor de hoeve dan ook moeilijk bereikbaar was. Op 1 augustus 1925 was de kazerne langs de Diksmuidse Heirweg geopend. Alle nodige faciliteiten zoals slaapplekken, keukens en messes waren aanwezig. Op een plan van 1935 lezen wij dat hoeve Bocca gebruikt wordt voor materiaalopslag.

B. M. (D 14)				
Magasin à matières				
1	Corridor	4,60	1,20	5,52
2	Magasin	4,50	4,60	20,70
3	Magasin	4,50	4,60	20,70
4	Magasin	2,80	4,60	12,88
5	Cage d'escalier	2,80	1,00	2,80

Plan 1935 met legende (War Heritage Institute (WHI), KLM-MRA, Fonds Moskou, doos 4559, dossier 4079b)

Het grote aantal militairen dat daar aanwezig was tijdens de mobilisatieperiodes, zal ongetwijfeld het gebouw gebruikt hebben als ad-hoc logement en opslagplaats. Over de periode tijdens de Tweede Wereldoorlog is ook niets bekend. De kazerne werd sporadisch gebruikt als logement voor doortrekkende Duitse troepen. De woningen aan het munitiedepot werden bewoond door leden van de Vlaamse wacht en er was een schietstand naast de Bocca waarbij de 'but' - de aardeberm achter de schijven die de kogels moest opvangen - voor de blusvijvers lag.

Ook niet bevestigd is dat de Engelsen, bij het gebruik van Vloethemveld als krijgsgevangenenkamp, de Bocca gebruikten als mess officieren. De 'spotprent', getekend door een Duitse krijgsgevangene, met de afbeeldingen van Engelse en Belgische officieren van het wachtbataljon, zou in het gebouw hebben gehangen.

Spotprent die in de Bocca gehangen zou hebben. Er worden aan de linkerkant Britse officieren afgebeeld en aan de rechterkant Belgische officieren van de Wacht (Fuselier) bataljons die hier aanwezig waren voor de beveiliging van het Prisoners of War (POW) Camp. Deze prent is getekend door een Duitse krijgsgevangene. (Archieven be4046)

Nadat de Engelsen uit Vloethemveld zijn vertrokken, blijven de kazerne en het munitiedepot er verlaten bij liggen. Enkele militairen, onder leiding van het Militair Provinciecommando West-Vlaanderen, staan in voor het onderhoud en de beveiliging van beide sites. Eind 1951 vestigt de school voor kandidaat gegradueerden zich in de kazerne. In 1950 waren de werken begonnen in het munitiedepot dat opnieuw in gebruik werd genomen in 1952.

Een eerste beschrijving van het depot en de Bocca na de ingebruikname in 1952 krijgen wij van Christian Devyt (Brugge, 7 maart 1927 - Knokke, 29 maart 2025), reserve onderluitenant in het depot tussen mei 1953 en mei 1954. In een tekst schrijft hij: *"Het depot stond onder het bevel van kapitein-commandant Emile Noterman (Brugge, 6 juli 1906 – Brugge, 17 juli 1975). Hij was de enige officier. Hij was jaren in krijgsgevangenschap geweest. Een sterke groep van onderofficieren en munitiedeskundigen leidde het depot. Er waren geen miliciens maar het krioelde er van konijnen. Het bos was doorgeschooten."*

Over de Bocca schrijft hij: "Daartussen stond een fermette die gebruikt werd als mess. Dit hoefetje was eerder bewoond door de waal Bocca, wiens naam er was gebleven. Aan de Bocca werd voortdurend getimmerd en verbeterd. Het kleine koestalletje werd mess officieren, de slieten waren gevuld met beton en daarop lag een balatum. Er stonden twee met kunststof beklede militaire "fauteuils" en als enig sieraad was een groot portret van de jonge koning Boudewijn met kepie. De veel ruimere kantine voor de onderofficieren – links- werd gebruikt voor bijeenkomsten en het welgekende "rapport cantinier", eigenlijk een happy hour waar met tracteren gestraft werd, maar het bier was er uiterst goedkoop." .... "Er was ook bij de Bocca een kleine kop "Beethoven" die erg geleden had van het vriesweer."

Uit deze tekst kunnen wij afleiden dat er nog heel wat werk aan de winkel was om 'de Bocca' te maken tot wat het later werd zoals we op een plan van 2008 kunnen aflezen. Daarenboven stellen we vast dat de benaming 'de Bocca' al in gebruik was.

In de daaropvolgende jaren ondergaat de Bocca heel wat veranderingen.

- **1954-1958:** dossier 'opschikken Mess Offr (Bocca)' en er worden wc's aan- gebouwd.
- **1961:** 'ombouwingswerken' aan de Bocca.
- **1966:** eerste grondplan van de Bocca. Er is de blok P (Bocca) en Q (bijgebouw).

		BLOK P.				
1.	Hal kleedkamer	4,50	2,87	12,91	2,60	33,566
2.	Bar o/off.	a) 7,00	5,30	37,10	2,32	86,072
		b) 3,15	2,77	8,72	2,32	20,230
3.	Keuken	7,95	2,33	18,52	2,50	46,300
4.	Speelzaal	7,28	6,81	49,58	2,70	133,866
5.	Tabagie o/off.	a) 6,45	3,90	25,15	2,65	66,647
		b) 3,35	3,00	10,05	2,65	266,325
6.	Eetzaal o/off.	10,70	7,25	77,57	2,70	209,439
7.	Kelder bevoorr.	4,40	2,60	11,44	1,65	18,876
8.	Aardappelkelder	2,90	2,80	8,12	1,35	10,962
9.	Kelder bevoorr.	5,30	3,95	20,93	1,95	40,813
10.	Kelder bevoorr.	3,95	2,70	10,66	1,95	20,787

Grondplan uit 1966 van Bocca (blok P) en een bijgebouw (blok Q) met daaronder een beschrijving van de verschillende genummerde lokalen. Per lokaal vinden wij naast het nummer de functie van het lokaal, de lengte, breedte, oppervlakte en de hoogte en in de laatste kolom het aantal m². (Competentie Centrum van de infrastructuur - Noord - foto: Ludo Meulebrouck, 2020)

- **1969:** uitbreiding keuken van de huishouding O/Officieren. De aannemer is Louis Van Rollegheem uit Brugge en de werken kosten 219.039 BEF.
- **circa 1970:** er worden grote veranderingen uitgevoerd in de Bocca. De persoon die de bouwwerken liet uitvoeren, was depotcommandant Jaak De Pauw (1971-1979). Zijn bijnaam was 'de commandant met de steen in de maag'.

FIG. 3 - VOORGEVEL - BESTAANDE TOESTAND - 21100

FIG. 4 - ACHTERGEVEL - BESTAANDE TOESTAND - 21100

FIG. 5 - VOORGEVEL - ONTWERPEN TOESTAND - 21100

FIG. 6 - ACHTERGEVEL - ONTWERPEN TOESTAND - 21100

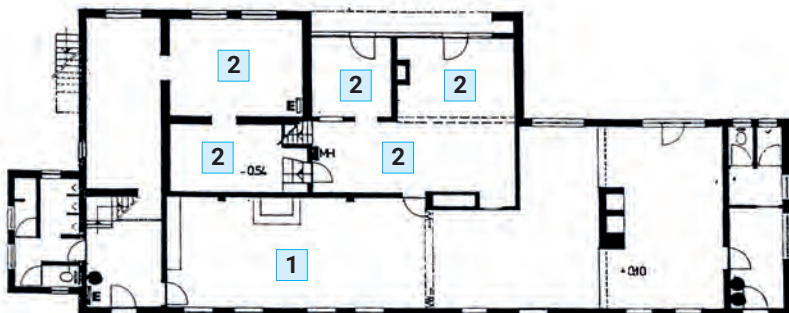
Op dit plan zonder datum zien wij de voorgevel en achtergevel – bestaande toestand, en onderaan, het plan van de nieuwe voor- en achtergevel. Op dit plan zijn nog steeds geen toiletten. Opmerkelijk is dat er boven de mess onderofficieren een nieuwe bar is gebouwd. (Competentie Centrum van de infrastructuur - Noord - foto: Ludo Meulebrouck, 2020)

- **1989:** Vernieuwen dakbedekking keuken.

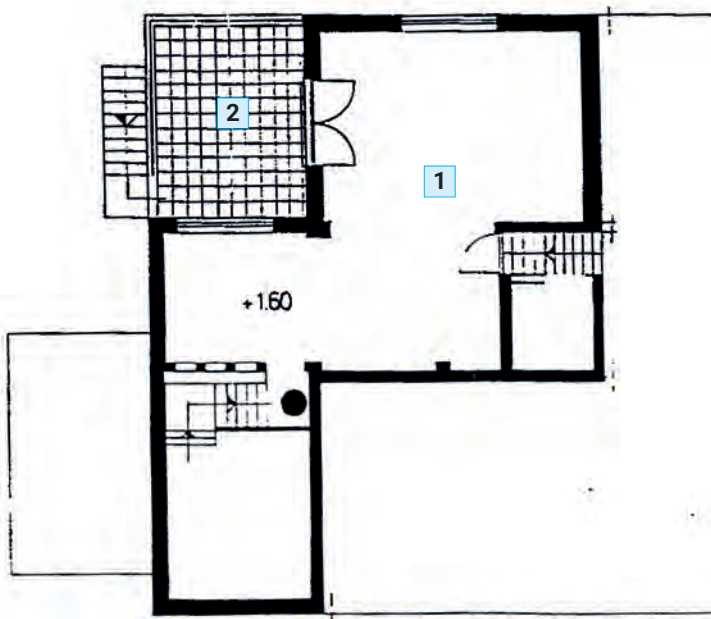
Dit is overigens ook het jaar dat het IJzeren Gordijn valt. Het verandert de volledige werking van het Belgische Leger en deze van de Westerse bondgenoten. De vijand die voordien uit het oosten kwam, vanuit de Warschaupactlanden bestond niet langer. De Belgische troepen, bekend onder de BSD (Belgische Strijdkrachten in Duitsland), die in wezen bezettingsstrijdkrachten waren in Duitsland, hadden geen bestaansreden meer. Het 'vredesdividend' werd onmiddellijk geïnd. Het Belgische Leger werd drastisch verminderd in aantal, de legerdienst werd opgeschort vanaf 1994 en grote munitievoorraden zoals in Zedelgem hadden geen nut meer. Daarenboven was in de periode van de 'ontwapening' het voormalige Joegoslavië uiteengevallen wat tot de Balkanoorlog had geleid. België was onder de VN-vlag aanwezig met een aanzienlijke inzet in die regio. Ook het munitiedepot stuurde personeel, meestal op vrijwillige basis, naar de Balkan. Marc Orban (Oostende, 14/07/1961 – 19/12/1993) werd neergeschoten in Kiseljak (Bosnië-Herzegovina) als chauffeur van een vrachtwagen. De rouwmaaltijd vond plaats in de Bocca.

In de periode 1989 – 1994 was er heel wat werk aan de winkel. De munitie werd nog steeds gebruikt, heel wat munitie moest naar de Balkan worden vervoerd, soms met vrachtwagens, soms met schepen. Anderzijds moest de resterende munitie ook verplaatst worden zowel met de trein als met vrachtwagens naar de nieuwe bestemmingen. In de mess was dan ook een grote bedrijvigheid.

- **2008:** Het laatste plan waarover wij beschikken is dit van het overdrachtdossier. De omschrijving vermeldt een inkom, toilet en douche, breakzaal, keuken, eetzaal, toilet en kelder. Daarenboven is alles grondig gedocumenteerd met het aantal stopkontakten schakelaars, radiatoren,...

Toestand benedenverdieping Bocca (uit het overdrachtdossier van 2008). De kelder onder de voutekamer met bar was onderverdeeld in drie ruimtes en bereikbaar vanuit de keuken (2). De eetzaal was de ruimte aangeduid met (1). (Competentie Centrum van de infrastructuur - Noord)

Toestand verdieping met voutekamer ingericht als bar (uit het overdrachtdossier van 2008). De bar (1) beschikt over een terras (2) en is vanuit de inkom via een trap bereikbaar. (Competentie Centrum van de infrastructuur - Noord)

De Bocca was met haar idyllische ligging tussen het groene gazon (waar helikopters landden) een bijzonder gegeerde locatie. Naast het eigen personeel werd de mess gebruikt door rijkswachters en kwamen ook heel wat militairen op bezoek in 'de Bocca'. Er was een groentetuin en een serre ($\pm 10\text{m}^2$). Er was zelfs een wijn 'Bocca' geproduceerd door de firma Barrières Frères in Frankrijk.

Het depot was het begin van een logistieke aanvoerlijn naar de eenheden. De munitie kwam ofwel rechtstreeks van de fabriek of werd via Duitsland naar het depot gebracht. De vakkennis van de *munitionairs* was legendarisch en allesbehalve zonder risico. 'De Bocca' groeide uit tot een gerenommeerde mess.

De Bocca in 2004 (Collectie Gemeentearchief Zedelgem)

De Bocca sluit de deuren en de school voor onder-officieren neemt over

Toen het munitiedepot eind 1994 de deuren sloot, was dit ook het einde van de Bocca als mess. Het volledige munitiedepot kwam onder de verantwoordelijkheid van het Militair Provinciecommando West-Vlaanderen en het werd ingedeeld in een noordelijk en zuidelijk deel. Er werd beslist om het noordelijk deel te vervreemden (uiteindelijk bleef het eigendom van de militaire overheid tot 2008). Het zuidelijk deel, waar de Bocca bij behoorde, werd door de school voor onderofficieren gebruikt als oefenterrein. De jaarlijkse uithoudingsproef 9 km en de schoolcrossen werden er gelopen. Ook de Politieschool, toen nog in het Boeverbos gehuisvest, maakte gebruik van het depot voor hun sportactiviteiten.

Het munitiedepot werd halverwege de jaren 1990 wettelijk beschermd als natuurgebied, cultuurhistorisch landschap en habitatrictlijngebied. Jaarlijks was er de

actie 'Kom op tegen kanker' waarbij scholen uit het Brugse een dag sport en overlevingsactiviteiten volgden in het depot. Bij de sluiting van het munitiedepot werden geen maatregelen getroffen om de gebouwen in een bewarende toestand te behouden. Het gevolg was dat de waterleidingen bij vorst kapot voren. De militairen bouwden ook het maaibeheer in het militair domein af, waardoor de omgeving snel overwoekerd werd door bramen en struiken.

Het bijgebouw (blok Q) van de Bocca werd omgevormd tot FIBUA (Fighting in Built-Up Areas – vechten in bebouwde gebieden) gebouw waar de leerlingen de eerste technieken leerden om een huis binnen te dringen en te vechten in woningen. Sporadisch gebruikte de afdeling 'Voortgezette Vorming' de Bocca als locatie voor haar activiteiten. Het kader van de basisvorming gebruikte het gebouw als logement tijdens de testen en examens voor de leerlingen. Elektriciteit of water waren niet langer meer in werking omwille van de veiligheid.

In 2003 is door de militairen nog een poging ondernomen om de Bocca via een sociaal project te renoveren, maar het bleef bij een plan.

Burgemeester Roland Packo ontvangt van majoor Coppejans een versierde munitie-obus tijdens de afscheidsplechtigheid eind 1994, wanneer het munitiedepot definitief de deuren sluit (Gemeentearchief Zedelgem © Roger Schreel)

Van militair gebied naar Europese topnatuur

De Bocca wordt de toegangspoort tot het stiltegebied 2008-heden

Regine VANALLEMEERSCH
Eva VANHUYSE
Hannah VAN NIEUWENHUYSE

Dankzij een samenwerkingsovereenkomst kunnen de Afdelingen Natuur en Bos en Groen van de Vlaamse overheid in de jaren 1990 lokaal kleinschalig natuurbeheer opstarten in het militair domein, zodat de waardevolle graslanden en heide niet helemaal verdwijnen.

In 2004 wordt een natuurherstelplan opgemaakt voor het voormalige munitiedepot. In 2007 sluit de school voor onderofficieren de deuren en wordt de verkoop voorbereid. Als we tellen vanaf 1914 is dit het einde van 93 jaar militaire aanwezigheid.

Het Agentschap voor Natuur en Bos wordt eigenaar van Vloethemveld

Maaien is essentieel voor het beheer van de heischrale graslanden van Vloethemveld © Erwin Deraus

In 2008 en 2012 verkoopt Defensie verschillende delen van het munitiedepot aan het Agentschap voor Natuur en Bos en stopt het militaire verhaal in Vloethemveld. Vanaf 2008 kan er na de nodige voorbereidingen in het gebied worden gestart met het herstellen van de heide via een Europees natuurherstelproject. De Bocca staat op dat moment al leeg.

Schapen beheren het heidegebied © Erwin Deraus

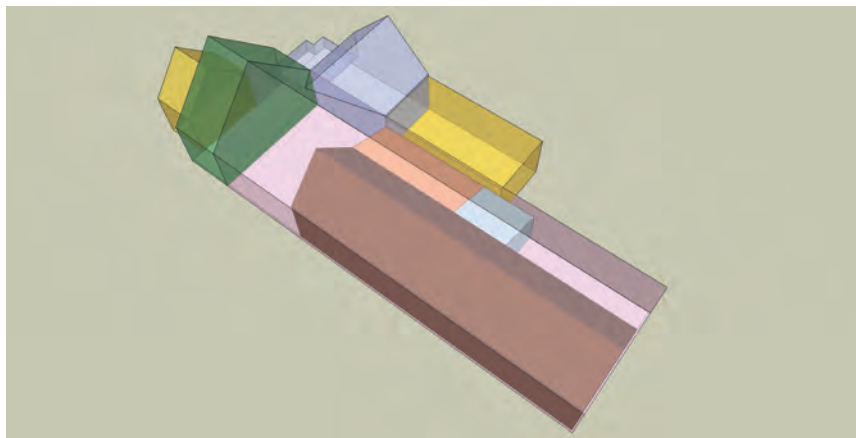
Voedselarme vennen in het stiltegebied © Arnout Zwaenepoel

Op Erfgoeddag 2019 ondertekenen het Agentschap voor Natuur en Bos, de gemeenten Zedelgem en Jabbeke en de Vlaamse Landmaatschappij (VLM) na heel wat vooroverleg, visievorming en onderzoek een samenwerkingsovereenkomst. De overeenkomst vormt het kader voor de publiekswerking en het onthaal van het volledige Vloethemveld, de exploitatie van het Kamp Vloethemveld en het Kamphuis, alsook de gidsenwerking. Ook het beheer van het erfgoed staat daarin centraal.

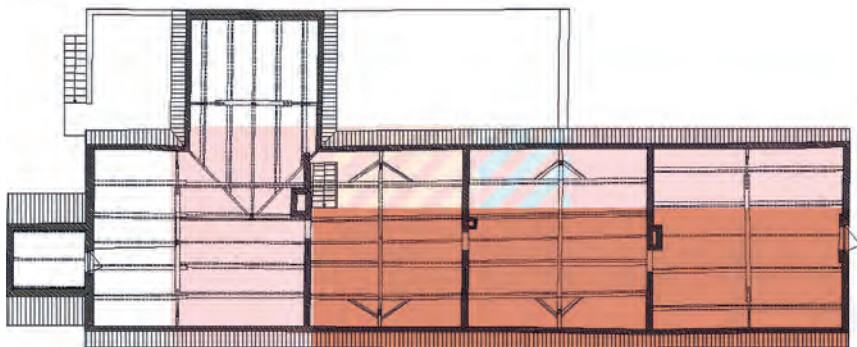
In 2023 start de voorbereiding van de realisatie van de omvorming van de Bocca tot een nieuwe infoplek voor Vloethemveld. De herbestemming van de Bocca is een gezamenlijk project van de gemeente Zedelgem en het Agentschap voor Natuur en Bos. De gemeente Zedelgem krijgt daarvoor financiële ondersteuning door een erfgoedpremie en subsidies vanuit het Landinrichtingsproject MoubEEK-Vloethemveld van de Vlaamse Landmaatschappij. De partners kunnen rekenen op het Facilitair Bedrijf van de Vlaamse overheid die de werken coördineert en begeleidt. Het in erfgoed gespecialiseerde bureau van Pluspunt Architectuur is aangesteld als architect. De werken worden uitgevoerd door aannemer Maes & Coucke. Ook het Agentschap Onroerend Erfgoed, Platform Kunst in Opdracht, VLM, gemeente Jabbeke, Vloethemveld vzw, Historisch Wetenschappelijk Comité Vloethemveld en INTER zijn betrokken bij dit traject.

Reconstructie van het oorspronkelijk volume

De Bocca staat in het beschermd cultuurhistorisch landschap en is Natura 2000-gebied. Alle mogelijke voorzieningen zoals elektriciteit en water zijn begin jaren 2000 verwijderd.

Ferme Bocca anno 1994. Het bruine gedeelte toont de oorspronkelijke hoeve uit 1781. Roze is het volume in 1862. Dit volume is opnieuw zichtbaar gemaakt. Groen, geel en blauw zijn verbouwingen uit de periode 1935-1994 © Pluspunt Architectuur

Het bruine gedeelte is de oorspronkelijke hoeve van 1781. Het roze gedeelte erbij toont het volume van de hoeve in 1862 @ Pluspunt Architectuur

Uit het bouwhistorisch onderzoek van het architectenbureau blijkt dat het gebouw zoals we het in 2023 kennen, reeds tientallen verbouwingen heeft gekend door de eeuwen heen: het is verbreed, verlengd, deuren en ramen zijn dichtgemetst en weer opengemaakt, de dakconstructie bestaat uit meerdere dragende delen op andere hoogtes, er zijn verschillende volumes achter gebouwd... Er is niet van elke fase een kaart of ander tastbaar materiaal terug te vinden in de archieven. De allereerste hoeve uit 1781 is door de verbouwingen verdwenen.

Het volume van het gebouw waarvan er wel nog zichtbare bouwsporen waren, namelijk het volume van de hoeve van 1862, kon wel weer zichtbaar gemaakt worden om het verleden tot leven te brengen. Hierboven zie je in het bouwhistorisch onderzoek van de architect wat dit betekent ten opzichte van de laatste gekende bouwconstructies voor de start van de werken.

Bij het uittekenen van de plannen voor de omvorming, restauratie en evocatie, is ervoor gekozen om de deuropening in het midden van de behouden voorgevel weer open te maken. Hiermee herstellen we de herkenbare typologie van twee ramen links en twee ramen rechts ten opzichte van een centrale deur.

Ook aan de dakstructuur is er doorheen de eeuwen heel wat gewijzigd; zowel de breedte, de hoogte, de verschillende delen als de dakbedekking hebben meerdere veranderingen ondergaan. In overleg met Agentschap Onroerend Erfgoed is er besloten om een constructie te plaatsen die een idee geeft van wat het volume van het dak was anno 1862. Tijdens het restauratieproces dook ook een oude waterput op aan de achtergevel van de Bocca, die werd hersteld en opgemetst. Boven de oorspronkelijke ingang is een inscriptie met het jaartal '1851' teruggevonden. Ook dit werd weer zichtbaar gemaakt voor het publiek. De toegang tot de Bocca werd ook heringericht en onthard zodat er meer neerslag kan infiltreren en natuur zich kan ontwikkelen.

FIGUUR 018: Aanduiding van dichtgemetselde deur hoevewoning.

© Pluspunt Architectuur

De Bocca: poort naar het stiltegebied, een thuis voor bijzondere fauna en flora!

Naar aanleiding van Open Monumentendag, op zondag 13 september 2026, wordt de plek geopend voor het publiek.

Resultaat van de omvorming, restauratie en evocatie van de Bocca in 2026 © Vloethemveld

Wat is Natura 2000?

Vloethemveld maakt deel uit van het Natura 2000-netwerk sinds 1996. Dit Europese natuurnetwerk beschermt leefgebieden van zeldzame soorten. Je vindt in Vloethemveld heide, heischrale graslanden, vennen en bossen vol bijzondere soorten. Door het huidig beheer van het gebied, worden de omgevingsfactoren voor de bijzondere fauna en flora geoptimaliseerd, waardoor ze nog meer kansen krijgen om er een thuis te vinden.

Bloeiende heide op de merlons in het stiltegebied - © Erwin Deraus

Kleine zonnedaauw - © Erwin Deraus

Alpenwatersalamander - © Erwin Deraus

Heischrale graslanden - © Arnout Zwaenepoel

Gemengd loofbos met kruidlaag - © Erwin Deraus

Bronnenlijst

Deel I - Van hoeve Vloethem tot ferme Bocca (Géry E. Cappon)

Voor deze bijdrage aan de geschiedenis van Vloethemveld zijn in hoofdzaak de volgende bronnen, die zich in het stadsarchief van Brugge bevinden, geconsulteerd:

- Rekeningen van het Archief Sint-Janshospitaal: registers nr. 515 tot en met 550
- Processen-Verbaal van de Commissie van de Burgerlijke Godshuizen: registers nr. 1 tot en met 10
- Commissie van de Burgerlijke Godshuizen: Rubriek jacht, dossier 8 en 19
- Archief Sint-Janshospitaal: Leggers van de Buitengoederen, A17 (1769) en A18 (1769)

Literatuur

CAPPON, G., "Verpachting van de vijvers in het Vloethemveld", *Zilleghem*, jg. 2, nr. 4, 1981, p. 113-114.

CAPPON, G., "De "Ferme Bocca", *Zilleghem*, jg. 14, nr. 4, 1993, p. 152-163.

CAPPON, G., "Beschermd landschap: het Vloethemveld in Jabbeke en Zedelgem", *In de Steigers*, jg. 3, nr. 2, 1996, p. 20-23.

CAPPON, G., "De landschapsinversie van Vloethemveld n.a.v. de studie in 1769 door landmeter D. T. Huyseune", *Zilleghem*, jg. 18, nr. 4, 1997, p.135-147.

CAPPON, G., "Vloethemveld. Aartrijke, Snellegem, Zedelgem", *Brugs Ommeland*, jg. 37, nrs. 1-2, 1997, p.22-44.

CAPPON, G., "Vloethemveld: van Gwijde van Dampierre tot aan de Eerste Wereldoorlog" in CAPPON, G., MEULEBROUCK, L., ZWAENEPOEL, A., *Vloethemveld Verborgen Parel*, Oostkamp, Stichting Kunstboek, 2022, p. 54-81.

DEVLIEGHER, L., *Landelijk en Ambachtelijk Leven. Het Provinciaal Museum van het Bulskampveld te Beernem*, Brugge, 1992, p.287.

Deel II - De Bocca tijdens de militaire aanwezigheid (Ludo Meulebrouck)

De zoektocht naar informatie over 'de Bocca' en de reconstructie van het leven van de man die zijn naam gaf aan het gebouw, zijn begonnen in 2001 en in deze publicatie (voorlopig?) afgerond. Het verzamelen van informatie was als een spel in een hooiberg zoeken. Ook al zijn bepaalde akten openbaar, de bevolkingsregisters zijn dit slechts na 120 jaar. Daarbij komt dat deze meestal nog niet gedigitaliseerd zijn. Wat de andere akten betreft, is het meestal zo dat enkel de gemeente is vermeld en niet de straat of het huisnummer.

Het is enkel dankzij de bereidwilligheid van bepaalde gemeenten dat antwoorden werden verkregen. Nooit werd inzage gegeven in de documenten.

Volgende archieven, diensten en personen werden geraadpleegd: ANB, Gemeentearchief Zedelgem (o.a. verzameling Ludo Meulebrouck), Archief Koninklijk Legermuseum en archivaris Erik Janssen in het bijzonder, CDH Evere, Competentie Centrum van de Infrastructuur - Noord, Rijksarchief Luik, Bevolkingsdiensten/archieven van Zedelgem, Brasschaat, Hasselt, Schaarbeek, Brugge, Gembloux, Wanze, Oostkamp, Flémalle, Namen, Wouter Beheydt, oud-kaderleden van 2KSOO en Munitiedepot

Literatuur

CAPPON, G., MEULEBROUCK, L., ZWAENEOEL, A., *Vloethemveld Verborgten parel*, Oostkamp, Stichting Kunstboek, 2022.

DE BETHUNE, L, DE BAERDEMAEKER, M, e.a., *De militair-historische erfgoedwaarden van het voormalig munitiedepot en POW-camp Vloethemveld. Tussentijds rapport*, Sum Research, 2013.

DEVYT, C., *Het PK Mun B in 1953* [onuitgegeven manuscript over zijn verblijf als KRO in 1953-1954], Gemeentearchief Zedelgem, Verzameling Ludo Meulebrouck, 2007.

MEULEBROUCK, L., "Militair aanwezigheid in Zedelgem" in WARNIER, B. & MEULEBROUCK, L. (red.), *Brugge garnizoensstad*, Brugge, Vriendenkring Memoriaal Militaire Kapel, 2008, p. 77-100.

Deel III - Van militair gebied naar Europese topnatuur - Regine Vanallemeersch, Eva Vanhuyse & Hannah Van Nieuwenhuyse

CAPPON, G., MEULEBROUCK, L., ZWAENEOEL, A., *Vloethemveld Verborgten parel*, Oostkamp, Stichting Kunstboek, 2022.

PLUSPUNT ARCHITECTUUR, *Historische nota Ferme Bocca*, 2023.

TEAM VLOETHEMVELD, *Onthaal- en ontsluitingsplan Vloethemveld*, 2019, <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/50484>.

Bedankt

Bedankt aan allen die hebben bijgedragen tot het onderzoek naar hoeve Vloethem en de Bocca en de realisatie van deze brochure. Bijzondere dank gaat uit naar Jan Verplancke voor het nalezen van de tekst op taal, de Werkgroep o.l.v. Hannelore Neyt met Regine Vanallemeersch, Stefaan Desmedt en Sanne Maekelberg voor de redactie en coördinatie van het project en Hannah Van Nieuwenhuyse met haar ongebreidelde grote kennis van genealogie, die steeds nieuwe informatie vond en oplossingen voorstelde die toelieten om nieuwe wegen te verkennen.

Colofon

Deze brochure kwam tot stand in samenwerking met het Gemeentearchief Zedelgem in het kader van de opening van de omgevormde Bocca op Open Monumentendag 2026.

Auteurs: Géry E. Cappon, Ludo Meulebrouck, Regine Vanallemeersch, Eva Vanhuyse, Hannah Van Nieuwenhuyse

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden.

Vormgeving en druk: Drukkerij Eurodesign, Veldegem, Tel. 0475 73 04 16, drukkerijeurodesign@telenet.be

D/2026/2799/2

V.U. Annick Vermeulen, Pater Amaat Vynckeplein 1, 8210 Zedelgem

www.vloethemveld.be
info@vloethemveld.be

Reconstructie van de ontginningshoeve en omgeving anno 1921 aan de hand van gekende historische info.
© Polygon in opdracht van het Agentschap voor Natuur en Bos.

Het Agentschap voor Natuur en Bos en de gemeenten Zedelgem en Jabbeke heten u welkom
in Vloethemveld, deel van het Europese Natura 2000 netwerk.

AGENTSCHAP
NATUUR & BOS

Vlaanderen
is natuur

VLAAMSE
LAND
MAATSCHAPPIJ

Vlaanderen
is open ruimte

Zedelgem

Jabbeke

geeft je ruimte

VLOETHEMVELD
VZW

Vloethem
historisch
wettenschaps
veld
comité